

# Классик рақси назарияси ва сахналаштириш амалиёти



- ❖ ЎзДСМИ ҳузуридаги Тармоқ маркази
- ❖ “Хореография (турлари бўйича)”
- ❖ доцент Абрайқулова Н.

**Модулнинг ўқув-услубий мажмуаси Олий ва ўрта махсус таълим  
вазирлигининг 2020 йил 7 декабрдаги 648-сонли буйруғи билан  
тасдиқланган ўқув дастури ва ўқув режасига мувофиқ ишлаб чиқилган.**

**Тузувчи:** ТДМРХОМ “Хореография” кафедраси Доценти  
Абрайқулова Н.

**Тақризчилар:** ТДМРХОМ “Хореография“ кафедраси доценти  
Муҳамедова Ўғилой Низамовна  
Қодир Мўминов – Ўзбекистон халқ артисти

Ўқув -услубий мажмуа Бош илмий-методик марказ Илмий методик  
Кенгашининг қарори билан нашрга тавсия қилинган  
(2021 йил “29” январдаги 1-сонли баённома)

## МУНДАРИЖА

<b>I.</b>	<b>ИШЧИ ДАСТУР.....</b>	<b>4</b>
<b>II.</b>	<b>МОДУЛНИ ЎҚИТИШДА ФОЙДАЛАНИЛГАН ИНТЕРФАОЛ ТАЪЛИМ МЕТОДЛАРИ.....</b>	<b>15</b>
<b>III.</b>	<b>НАЗАРИЙ МАТЕРИАЛЛАР.....</b>	<b>20</b>
<b>IV.</b>	<b>АМАЛИЙ МАШҒУЛОТ МАТЕРИАЛЛАРИ.....</b>	<b>40</b>
<b>V.</b>	<b>КЕЙСЛАР БАНКИ.....</b>	<b>52</b>
<b>VI.</b>	<b>ГЛОССАРИЙ.....</b>	<b>53</b>
<b>VII.</b>	<b>АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ.....</b>	<b>58</b>

# І. ИШЧИ ДАСТУР

# І. ИШЧИ ДАСТУР

## Кириш

Дастур Ўзбекистон Республикасининг 2020 йил 23 сентябрда тасдиқланган “Таълим тўғрисида”ги Қонуни, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги ПФ-4947-сон, 2019 йил 27 августдаги “Олий таълим муассасалари раҳбар ва педагог кадрларининг узлуксиз малакасини ошириш тизимини жорий этиш тўғрисида”ги ПФ-5789-сон, 2019 йил 8 октябрдаги “Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5847-сонли Фармонлари ҳамда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 23 сентябрдаги “Олий таълим муассасалари раҳбар ва педагог кадрларининг малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш бўйича кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги 797-сонли Қарорларида белгиланган устувор вазифалар мазмунидан келиб чиққан ҳолда тузилган бўлиб, у олий таълим муассасалари педагог кадрларининг касб маҳорати ҳамда инновацион компетентлигини ривожлантириш, соҳага оид илғор хорижий тажрибалар, янги билим ва малакаларни ўзлаштириш, шунингдек амалиётга жорий этиш кўникмаларини такомиллаштиришни мақсад қилади.

Қайта тайёрлаш ва малака ошириш йўналишининг ўзига хос хусусиятлари ҳамда долзарб масалаларидан келиб чиққан ҳолда дастурда тингловчиларнинг мутахассислик фанлар доирасидаги билим, кўникама, малака ҳамда компетенцияларига қўйиладиган талаблар такомиллаштирилиши мумкин.

## Модулнинг мақсади ва вазифалари

“Хореография санъатининг ривожланиш анъаналари” **модулининг мақсади:** педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва малака ошириш курси тингловчиларига рақс композицияси ва замонавий пластика масалалари бўйича илгари сурилган илмий-амалий концепциялар тўғрисида қиёсий, таҳлилий маълумотлар бериш, замонавий педтехнологиялардан фойдаланиб тингловчиларни малакасини оширишга кўмаклашиш;

- Хореография санъатининг ривожланиш анъаналари янгича назарий концепцияларининг мазмун-моҳиятини ёритиш, хореография санъатини

таълим-тарбия жараёнида қўллашнинг афзалликлари, замонавий мавзулар кашф этиш учун зарур бўладиган таянч билимларни беради .

**“Хореография санъатининг ривожланиш анъаналари” модулининг вазифалари:**

Хореография санъатининг ривожланиш босқичлари, унинг асосий йўналишлари ҳамда санъат ва маданият соҳасини модернизациялаш билан боғлиқ ўзгаришлар ва янгиланишларни илмий назарий таҳлил этиш, ўзига хос хусусиятлари, мақсад-вазифаларини тингловчиларга етказиш;

Хореография санъати ва унинг таълим-тарбия билан боғлиқ бўлган назарий масалаларни, бу жараёнда таълим-тарбия ролининг ошиб бориши, юксак малакали мутахассис кадрлар тайёрлаш борасидаги ислохотлар, эришилган ютуқларни олий таълим тизими билан боғлиқ ҳолда таҳлил этиш, таълим-тарбиянинг узлуксизлигини таъминлашнинг шарт-шароити ва омилларини “Таълим тўғрисида”ги Қонун ва “Кадрлар тайёрлаш миллий дастури”га таянган ҳолда ўрганишдан иборат.

### **Модул бўйича тингловчиларнинг билими, кўникмаси, малакаси ва компетенцияларига қўйиладиган талаблар:**

“Хореография санъатининг ривожланиш анъаналари” курсини ўзлаштириш жараёнида амалга ошириладиган масалалар доирасида:

#### **Тингловчи:**

Олий таълим ўқитувчилари малакасини оширишга қўйиладиган давлат талаблари ва тайёргарлик йўналишлари бўйича намунавий дастурлар асос қилиб олинган.

- ✓ тингловчи хореография санъатининг ривожланиш анъаналари методлари ҳақида тасаввурга эга бўлиши керак;
- ✓ хореография санъатининг ривожланиш босқичлари ҳақида тасаввурга эга булиш керак ;
- ✓ халқ сахна ва ўзбек рақсини назарияси ва услубини билиш керак;
- ✓ билимларни амалий ўзлаштира олиши керак.
- ✓ махсус фанлар бўйича тингловчилар қуйидаги янги билим, кўникма, малака ҳамда компетенцияларга эга бўлишлари талаб этилади:

#### **Тингловчи:**

- ✓ хореографни тарбиялашда мавжуд замонавий ўқув воситалари ва шакллари;
- ✓ замонавий ўқув-амалий машғулот турлари.
- ✓ хореография санъатининг ривожланиш анъаналари мақсад ва вазифаларини
- ✓ замонавий педтехнология услубларини;
- ✓ халқ-сахна ва ўзбек рақсини ўқитиш назарияси ва методикаси;

- ✓ замонавий талабдаги машғулотларни яратиш ва амалий олиб бориш;
- ✓ этюдларни сахналаштиришни;
- ✓ муסיқали таълим асослари;
- ✓ хореография санъатининг ривожланиш анъаналари фанларни ўқитишдаги инновацияларни;
- ✓ хореография санъатининг ривожланиш анъаналари фанларни ўқитиш методикаси, замонавий услуб ва воситаларини;
- ✓ хореография санъати ва маданият соҳасидаги долзарб масалаларни билиши керак.

**Тингловчи:**

- ✓ хореография жамоаларида ижодий жараёни ташкил этиш ва бошқариш;
- ✓ хореографик жамоаларда (ўзбек, халқ рақслари )олиб бориладиган ишларини ўзига хослиги;
- ✓ хореография асарларидаги драматургиянинг асосий қонуниятлари ;
- ✓ хореографик мерос намуналари: ўзбек, халқ-сахна ва мумтоз рақслари;
- ✓ “халқ сахна ва ўзбек рақсини назарияси ва услуби” фанларда рўй бераётган инновацияларни амалиётга тадбиқ этиш **кўникмаларига** эга бўлиши лозим.

**Тингловчи:**

- ✓ рақс композицияси ва замонавий пластика фани машғулотларида инновациялардан фойдаланиш;
- ✓ оммавий-томоша тадбирларини, фестивалларни, танловлар ва кўрик ҳамда семинарларни ташкил этиш
- ✓ **малакаларига** эга бўлиши зарур.

**Тингловчи:**

- ✓ хореография санъатининг ривожланиш анъаналари фанларни ўқитиш;
- ✓ хореография санъатининг ривожланиш анъаналари фанлар бўйича илмий тадқиқот билан шуғулланиш **компетенцияларига** эга бўлиши лозим.

### **Модулни ташкил этиш ва ўтказиш бўйича тавсиялар**

“Хореография” курсларида ўтиладиган машғулотлар маъруза ва амалий машғулотлар шаклида олиб борилади.

Курсни ўқитиш жараёнида таълимнинг замонавий методлари, ахборот-коммуникация технологиялари қўлланилиши назарда тутилган:

1. Маъруза дарсларида замонавий компьютер технологиялари ёрдамида презентацион ва электрон-дидактик технологиялардан;

2. Ўтказиладиган амалий машғулотларда техник воситалардан, тест сўровлари, ақлий ҳужум, гуруҳли фикрлаш, кичик гуруҳлар билан ишлаш, машқларни бажаришда малакаларини шакллантириш ва бошқа интерактив таълим усуллари қўллаш назарда тутилади.

## **Модулнинг ўқув режадаги бошқа модуллар билан боғлиқлиги ва узвийлиги**

**“Хореография санъатининг ривожланиш анъаналари”** модули мазмуни ўқув режадаги “Хореография, сахна ҳаракати ва жанги фанини ўқитишда илғор тажрибалардан фойдаланиш”, “Ижро санъати маркетинги стратегиялари” ўқув модуллари билан узвий боғланган ҳолда педагогларнинг касбий тайёргарлик даражасини орттиришга хизмат қилади.

### **Модулнинг олий таълимдаги ўрни**

Хореография санъатининг ривожланиш босқичлари, унинг асосий йўналишлари ҳамда санъат ва маданият соҳасини модернизациялаш билан боғлиқ ўзгаришлар ва янгиланишлари илмий назарий таҳлил этилган. Бу санъат турининг жамият ривожига ўрни ва таълим-тарбия масалалари бўйича муҳим янги назарий концептуал ғоялари илгари сурилган.

**“Хореография санъатининг ривожланиш анъаналари” модули** Хореография фанлари бўйича дарс берувчи профессор - ўқитувчиларининг малакасини оширишига қаратилган.



**Модул бўйича соатлар тақсимоти**

№	Модул мавзулари	Тингловчининг ўқув юклараси, соат					
		Ҳаммаси	Аудитория ўқув юклараси			Кўчма машғулот	Мустақил таълим
			Жами	Назарий	Амалий машғулот		
1.	Классик рақс санъатининг тарихий келиб чиқиш асослари. Франция ва Италия классик рақс мактабларини усуллари асосида рус рақс мактабининг ривожланиши. (2 соат)	2	2	2			
2.	А.Ваганова ва унинг “Классик рақс асослари” ўқув қўлланмаси. Классик рақс тизимининг шаклланиши. Назарий ва амалий ёндошув. Классик рақс ҳаракатлари терминологияси. Рақснинг чиройли усули ва тана кўринишини тўғриловчи ҳаракатларни ўрганиш услуби. (2 соат)	2	2	2			
3.	Ўзига хосликлари ва ҳаракатларнинг кетма-кетлиги ва тартиби. Дарс ўтказишнинг тузиш режаси ва дарснинг мақсад ва вазифаси. Концертмейстер билан дарс тузиш ва ишлаш услублари. (2 соат)	2	2	2			
4.	1-амалий машғулот: Ёш хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда мушак оғирлигини билимдонлик билан ҳисобга олиб, дарс тузиш учун ҳаракатлар. (4 соат)	4	4		4		
5.	2-амалий машғулот: Комбинациялар яратиш принциплари ва уларнинг ўзига хослиги, ҳаракатларни тақсимлашнинг мусиқий безатилиши. (4 соат)	4	4		4		
6.	3-амалий машғулот: Классик рақс дарсини ўтказишнинг тузилиши. Зал ўртасида комбинацияларни тузишнинг асослари ва ўзига хосликлари. Кичик ва ўрта сакрашлар ижро техникалари. (2 соат)	2	2		2		
7.	4-амалий машғулот: Классик рақсини турли хил кўрсатиб берувчи воситалари. Эркашлар ва аёлларда кичик ва ўрта сакрашларнинг ўзига хосликлари. Оёқ учида бажараладиган ҳаракатлар.(4 соат)	4	4		4		
<b>Жами 20 соат</b>		<b>20</b>	<b>20</b>	<b>6</b>	<b>14</b>		

## НАЗАРИЙ МАШҒУЛОТЛАР МАЗМУНИ

### **1-мавзу. Классик рақс санъатининг тарихий келиб чиқиш асослари. Франция ва Италия классик рақс мактабларини усуллари асосида рус рақс мактабининг ривожланиши. (2 соат)**

Классик хореография санъати нисбатан ёш меҳрибон ва тарих фақат тўрт юз йил бор. Классик хореография барча босқичи рақс асосидир, у кишининг энг турли фикр ва ҳис-туйғуларингизни ифода қодир, унинг дунё билан бир шахснинг муносабатлар мураккаблиги узатиш имкониятига эга.

Классик рақс касб ишини ҳаракатчан, жуда қийин. шунингдек ажралмас хореограф уриниш меҳнат билан боғлиқ, деб дарслари, ижро этувчи асбоб элементларини кўп қайтаришлар билан тўлдирилган.

хореография мусиқий ва бадий ҳаракатлар пайдо хореографик тасвир яратилган қайси ёрдамида, билан, махсус воситалар ва техник, бир бутун тизимини шакллантириш қилинган.

### **2-мавзу. А.Ваганова ва унинг “Классик рақс асослари” ўқув қўлланмаси. Классик рақс тизимининг шаклланиши. Назарий ва амалий ёндошув. Классик рақс ҳаракатлари терминологияси. Рақснинг чиройли усули ва тана кўринишини тўғриловчи ҳаракатларни ўрганиш услуби. (2 соат)**

Ваганова ва талабани каванозни ювиш учун ёълингиз эди. Улар ҳар бир ҳаракатларнинг комбинациясининг такрорий намойиши ва ўқитувчини кузатиб боришган. Ваганова янги усулни топди. У ҳар бир комбинацияни икки марта кўрсатди: бирдан бошқа оёқларга. Агар улар катта муаммога дуч келишни истамасалар, дарҳол ёдлаш керак эди. Бир марта, бутун ҳамма нарса "Юнайтед" ҳаракатлари кетма-кетлигини унутганлиги учун залдан чиқди.

Вабсизов сабр-тоқатни, сабр-тоқатни кадрлаб, энгиб ўтишни ва аксинча, заифликнинг намоён бўлишини ёқтирмасди. Ваганова қатъий интизомни талаб қилди, иродаси, хотиржамликни ривожлантирмоқда. Оёқлар касал бўлса ҳам, талабалар барча машқларни бажаришди. Уларга эричисис томонидан даволанмоқда, фақат бузилган жой оғриқли бўлган: оқилона қурилган эхерсис фақат яхши эди. Мактаб Ваганова ҳаракат қонунларини, итоаткорликни бошқариш, иттифоқдош қилиб тайинлаш қобилиятини тушунишни ўргатади. Ваганова усули корпуснинг ва орқа томонини тўғри жойлаштиришни талаб қилади. Тўғри созлаш мутлақ ҳаракатларнинг эркинлигини беради. Ҳатто жуда яхши ўқитилган оёқлари ҳам Ваганова мактабига топшириладиган ушбу функцияларни орқа томондан алмаштира олмайди. Француз, ҳатто италиялик мактабларда ҳам бундай маънога эга эмас эди. Франтсуз мактабининг қонун

чиқарувчиларидан бири Рамо, раққослар учун яхши қўллар расм учун яхши рамка сифатида зарур деб ҳисоблашади. Вагановага бу баёнотга ўхшаб кўринарди! Вагановани қидириш умуман қўлларнинг умумий ролини услубий ривожланишига олиб келди, баъзи бир классик рақс. У билан классик рақснинг жонли амалиётида Рақсдаги вазифаси хилма-хил бўлса, бутунлай янги қўллар мавжуд. Ушбу қўлларнинг ўзига хос хусусияти биринчи навбатда уларнинг эсклярй. Улар парвозларда осон. Улар саёҳатларда бақувватдирлар, улар ҳаракатларнинг тезкорлиги ва қаттиқлигини йўналтиради:

**3-мавзу. Ўзига хосликлари ва ҳаракатларнинг кетма-кетлиги ва тартиби. Дарс ўтказишнинг тузиш режаси ва дарснинг мақсад ва вазифаси. Концертмейстер билан дарс тузиш ва ишлаш услублари. (2 соат)**

Классик хореография барча босқичи рақслар асосидир. Слассис рақс, Пудратчи жисмоний маълумотларни ишлаб чиқади, зарур техник кўникмаларни ҳосил қилади, юқори амалга маданият манбаидир.

Классик хореография тарихи ва аниқ у раққосалар тайёрлаш тизимини ишлаб чиқилган ва бир термин, яратилган минимал ўзгаришлар билан, ишлатиладиган, унинг мавжудлиги йилларида ва бошқа рақс жиҳозлардан сана тўрт юз йил бор. Ҳатто жуда тажрибали ва, чунки, уларнинг мартаба давомида мумтоз рақс дарслари тўхтатиш эмас, турли ёъналишлари ижрочилар этук мумтоз рақс асослари универсал ҳисобланади.мумтоз рақс санъати ажралмас хореограф кундалик, ҳаракатчан қаттиқ меҳнат билан боғлиқ. Бу ёъналишда муваффақиятли учун, ажойиб, самарадорлиги ва ўқиш керак. Мумтоз рақс ўргатади ўқитувчи назарияси, тарихи ва классик рақс репертуарини билиш шарт. Педагогика, физиология, психология, анатомия масалалари билан шуғулланиш керак.

Мумтоз рақс ўргатиш доимий ўқитиш ва илғор таълим талаб соҳа ҳисобланади. Классик хореография, барча ҳаёт ўрганиш керак, шундай қилиб, кенг ва кенг саноати ҳисобланади.

## АМАЛИЙ МАШҒУЛОТЛАР МАЗМУНИ

Бухоро рақс мактабида ижро этиладиган рақс ҳаракатларни ўқитиш услуги, айланишлар, гавда эгилишлари, муқом ҳаракатлар. Уйғунлашган ҳаракатларни ижро этиш услуги. Бухоро рақс мактабига хос (қизлар ва йигитлар) этюди сахналаштириш. Асосий қўл ва оёқ ҳаракатларини назарияси ва услуги. Амалий машғулотларда тингловчилар ўқув модуллари доирасидаги ижодий топшириқлар билан боғлиқ асосида амалий ишларни бажарадилар.

### **2-амалий машғулот: Комбинациялар яратиш принциплари ва уларнинг ўзига хослиги, ҳаракатларни тақсимлашнинг мусиқий безатилиши. (4 соат)**

Машқларда, оёқ мушаклари бир кўп томонлама, уларнинг жинсий олатни, кадам ривожлантириш ва оёқ ўйинига, корпус, қўлларини ва бошини, ҳаракатларнинг мувофиқлаштириш ишлари олиб борилмоқда. Тизимли синфлар натижасида, кўрсаткич узайтириш касб сифатида, барқарорлик ишлаб чиқарилган, бўлғуси ижрочиси икки оёқ ва бир оёғини танасининг оғирлигига тўғри тақсимлашда иштирок этади.

қуйидагича Эхтерсиссес асосий вазифа ҳисобланади:

□ таёқ Ат - бошланғич таълим ва суяк-мушак аппарати иситиш, ҳаракатларнинг тест;

□ зал ўрталарида - ўрганиш ва космосда ҳаракатларнинг бажарилишини қўшимча қўллаб-қувватлаш ҳолда, бир апплуд (барқарорлиги) шакллантириш.

Барча машқлар икки йўналиш (ўнг, чап) синов бўлади. ҳаракат эмас, балки сифат жиҳатидан амалга оширилади.

### **3-амалий машғулот: Классик рақс дарсини ўтказишнинг тузилиши. Зал ўртасида комбинацияларни тузишнинг асослари ва ўзига хосликлари. Кичик ва ўрта сакрашлар ижро техникалари. (2 соат)**

Ҳар бир мумтоз рақс дарс анъанавий ўқитувчи ва сонсэртмастер нинг камон билан бошланади. Bow у, эътибор сафарбар ўтадиган босиб учун талабаларга концентратлар, фақат бир табрик эмас. Мумтоз рақс ўқитувчиси ишида, дарсининг тўғри қурилиш (режалаштириш) катта аҳамиятга эга. ҳаваскор хореографик жамоаси дарс классик рақс бўйича академик дарс билан ўхшашлик қурилган ва таёқ ва залда, АДАЖИО, Аллегро, хотин-қизлар синфда бармоқлари ва турли шакллардаги рақс ўртасида Эхтерсиссес иборат Порт-да Браас.Эхрсиссис остида таёқ ва келажакда мавжуд бўлган техникаси

залида, ҳаракатлар ўрганиш, ўртасидамаҳоратини ошириш. машқларда ҳаракатларнинг ўрганиш натижа илмий педагогик риоя асосида қурилган ва қуйидаги тартибда содир бўлади:

- плиз мушакларни ва оёқлари лигаментлеринин ишлаб чиқади;
- баттементс Тендус, БатТементс Тендус ЖЕТЕС - поездлар жазо, оёқлари, фаол кичик ва катта мушак барча гуруҳлар жалб этилади;
- ронд де хот селлинг қисм Рамзий маънода - мақсадлари ҳип оғриётган ифодали ҳаракат ривожлантириш;
- баттементс Фоундус ёки Баттементс СОУТЕНУС - ўтириб туриш ва эгилувчанлик юмшоқлик бўлса Жумпинг зарур ишлаб чиқади;
- баттементс фраппес, Доубле фраппес - фаол, ўткир, кучли оёқ ишлашини ишлаб чиқаради;
- ронд де хот селлинг ЭН Л, ҲАВО - тизза ҳаракат ишлаб чиқади;
- петитс Баттементс - оёқ пастки қисмида тез ва бепул эгалик ишлаб чиқаради
- баттементс Девелоппес, Релеве Лентс, Гранд Баттементс ЖЕТЕС - бир кадам, сон куч ривожланади.

#### **4-амалий машғулот: Классик рақсини турли хил кўрсатиб берувчи воситалари. Эркаклар ва аёлларда кичик ва ўрта сакрашларнинг ўзига хосликлари. Оёқ учида бажараладиган ҳаракатлар. (4 соат)**

Классик рақс ҳолатига кўра, улар раққоса жасади ёзувлар деб аталган бир оёғини мувозанат ҳолатда ҳам бўлган пайтида ҳаракатда тўхтатиш, тушуниш. Бу вақтда, бошқа оёқ (иш) четга ёки орқага, олдинга ҳимояланган бўлади. Жумпинг классик рақс энг қийин қисми ҳисобланади.

Сакраб учиб Ўтиш - акробатика. қийинчилик раққоса юқорида мумкин Савдо ёки ҳаво айланиш ҳар қандай амалга, сакраб, деб эмас, балки у катта қулайлик, эластиклиги ва музикалите билан эканлигини, унинг қаҳрамони ҳиссий ҳолатини кўрсатади. Ўтиш бирикмалар учун ўрнатилган барча кадам бирикмаси кичик ва катта турфа хил сакраш иборат бўлса ҳам, жумла охиригача сақланиб қолади. мусиқий кўрсаткич сакраб турли белги таъкидлаш лозим, чунки Мусиқа безак, бу эрда муҳим рол ўйнайди.



- икки оёқ кириб икки оёқ сакраб-сакраб;
  - бир оёғини учун икки оёқ отлар;
  - бир оёғини сакраш;
- бошқа оёғига бир оёғини дан • Жумпинг

Шу оёғига бири билан • Жумпинг.

Ўтиш рақс, бунинг учун зарур сифатини беради: шароит, қулайлик, флигхтитй - ва шунинг учун у муҳим таркибий қисми ҳисобланади.

Дастлабки қисқа ўтириб туриш билан оёқлари бир бепул ҳолатига билан амалга оширилади текширилади сакраш баландлиги. Жумпинг кетма-кет бир неча марта амалга оширилади. Дикқат асосий тендону, қаватдан матбуот кучи ва қўниш юмшоқлик эластиклиги қаратилади. сакраш пайтида, у бармоқларини пастга тортинг керак бўлади.

Жумпинг позлар тузилганда юқорига сакраш ва тежаш эластик маҳорат юқори ва - сакраш учун, сифатли хореография йилда муддатли Баллон (цилиндрли) кўрсатилган.

Сакраш баландлиги хусусан, тананинг барча қисмлари ишида мушаклар, мустаҳкамлик кучига боғлиқ, ва, бўғимларнинг флехорс ва экстансёрлерине: кестириб, тизза, билаги, оёқлари ва бармоқлари, уларнинг ҳаракатчанлик.

## ЎҚИТИШ ШАКЛЛАРИ

Мазкур модул бўйича қуйидаги ўқитиш шаклларида фойдаланилади:

- маърузалар, амалий машғулотлар (маълумотлар ва технологияларни англаб олиш, ақлий қизиқишни ривожлантириш, назарий билимларни мустаҳкамлаш);
- давра суҳбатлари (кўрилаётган лойиҳа ечимлари бўйича таклиф бериш қобилятини ошириш, эшитиш, идрок қилиш ва мантиқий хулосалар чиқариш);
- баҳс ва мунозаралар (лойиҳалар ечими бўйича далиллар ва асосли аргументларни тақдим қилиш, эшитиш ва муаммолар ечимини топиш қобилятини ривожлантириш)

## II. МОДУЛНИ ЎҚИТИШДА ФОЙДАЛАНИЛАДИГАН ИНТЕРФАОЛ ТАЪЛИМ МЕТОДЛАРИ.

### “SWOT-таҳлил” методи.

**Методнинг мақсади:** мавжуд назарий билимлар ва амалий тажрибаларни таҳлил қилиш, таққослаш орқали муаммони ҳал этиш йўлларни топишга, билимларни мустаҳкамлаш, такрорлаш, баҳолашга, мустақил, танқидий фикрлашни, ностандарт тафаккурни шакллантиришга хизмат қилади.

<b>S – (strength)</b>	• кучли томонлари
<b>W – (weakness)</b>	• заиф, кучсиз томонлари
<b>O – (opportunity)</b>	• имкониятлари
<b>T – (threat)</b>	• тўсиқлар

**Намуна:** “Маҳсус” фанларида замонавий ахборот технологиялари”ни ўқитишда Sibelius дастурининг SWOT таҳлилини ушбу жадвалга туширинг

<b>S</b>	Фанни ўқитишда Sibelius дастуридан фойдаланишнинг кучли томонлари	Тингловчилар сонининг чегараланганлиги, дарс жараёни ташкил этиш учун кўп имконият беради
<b>W</b>	Фанни ўқитишда Sibelius дастуридан фойдаланишнинг кучсиз томонлари	Балетмейстерлик санъати фанига доир ўқув адабиётларни яратиш учун қўшимча дастурлар ўрнатиш талаб этилмоқда
<b>O</b>	Фанни ўқитишда Sibelius дастуридан фойдаланишнинг имкониятлари (ички)	Оддий интерфейс, Microsoft Office пакети барча дастурлари

		билан боғланиш имконини беради
<b>Т</b>	Тўсиқлар (ташқи)	Microsoft Office пакети лицензияга эга (қиммат нархи)

## “ТУШУНЧАЛАР ТАҲЛИЛИ” МЕТОДИ

**Методнинг мақсади:** мазкур метод тингловчиларни мавзу буйича таянч тушунчаларни ўзлаштириш даражасини аниқлаш, ўз билимларини мустақил равишда текшириш, баҳолаш, шунингдек, янги мавзу буйича дастлабки билимлар даражасини ташҳис қилиш мақсадида қўлланилади.

Методни амалга ошириш тартиби:

- иштирокчилар машғулот қоидалари билан таништирилади;
- тингловчиларга мавзуга ёки бобга тегишли бўлган сўзлар, тушунчалар номи туширилган тарқатмалар берилади (индивидуал ёки гуруҳли тартибда);
- тингловчилар мазкур тушунчалар қандай маъно англатиши, қачон, қандай ҳолатларда қўлланилиши ҳақида ёзма маълумот берадилар;
- белгиланган вақт якунига етгач ўқитувчи берилган тушунчаларнинг тугри ва тулиқ изоҳини уқиб эшиттиради ёки слайд орқали намойиш этади;
- ҳар бир иштирокчи берилган тугри жавоблар билан узининг шахсий муносабатини таққослайди, фарқларини аниқлайди ва ўз билим даражасини текшириб, баҳолайди.

**Намуна:** “Модулдаги таянч тушунчалар таҳлили”

Тушунчалар	Сизнингча бу тушунча қандай маънони англатади?	Қўшимча маълумот
Слайд	бу тақдимотнинг бир вароғи бўлиб, ўзида матнларни, расмларни, аудио ва видео маълумотларни жойлаштириш имкониятига эга.	
Интерфаол тақдимот	иерархик тамойиллар бўйича тўзилмага келтирилган ва махсус фойдаланувчи интерфейси орқали	



	бошқариладиган мультимедиали компонентлар тўплами.	
--	---	--

**Изоҳ:** Иккинчи устунчага қатнашчилар томонидан фикр билдирилади. Мазкур тушунчалар хақида қўшимча маълумот глоссарийда келтирилган.

**“Брифинг” методи.**

“Брифинг”- (инг. briefing-қисқа) бирор-бир масала ёки саволнинг муҳокамасига бағишланган қисқа пресс-конференция.

**Ўтказиш босқичлари:**

1. Такдимот қисми.
2. Муҳокама жараёни (савол-жавоблар асосида).

Брифинглардан тренинг яқунларини таҳлил қилишда фойдаланиш мумкин. Шунингдек, амалий ўйинларнинг бир шакли сифатида қатнашчилар билан бирга долзарб мавзу ёки муаммо муҳокамасига бағишланган брифинглар ташкил этиш мумкин бўлади. Тингловчилар томонидан танланган мавзу бўйича яратилган такдимотини ўтказишда ҳам фойдаланиш мумкин

**“Хулосалаш” (Резюме, Веер) методи.**

**Методнинг мақсади:** Бу метод мураккаб, кўптармоқли, мумкин қадар, муаммоли характеридаги мавзуларни ўрганишга қаратилган. Методнинг моҳияти шундан иборатки, бунда мавзунинг турли тармоқлари бўйича бир хил ахборот берилади ва айтилган пайтда, уларнинг ҳар бири алоҳида аспектларда муҳокама этилади. Масалан, муаммо ижобий ва салбий томонлари, афзаллик, фазилат ва камчиликлари, фойда ва зарарлари бўйича ўрганилади. Бу интерфаол метод танқидий, таҳлилий, аниқ мантиқий фикрлашни муваффақиятли ривожлантиришга ҳамда ўқувчиларнинг мустақил ғоялари, фикрларини ёзма ва оғзаки шаклда тизимли баён этиш, ҳимоя қилишга имконият яратади. “Хулосалаш” методидан маъруза машғулотларида индивидуал ва жуфтликлардаги иш шаклида, амалий ва семинар машғулотларида кичик гуруҳлардаги иш шаклида мавзу юзасидан билимларни мустаҳкамлаш, таҳлили қилиш ва таққослаш мақсадида фойдаланиш мумкин.

## Методни амалга ошириш тартиби:



тренер-ўқитувчи иштирокчиларни 5-6 кишидан иборат кичик гуруҳларга ажратади;



тренинг мақсади, шартлари ва тартиби билан иштирокчиларни таништиргач, ҳар бир гуруҳга умумий муаммони таҳлил қилиниши зарур бўлган қисмлари туширилган тарқатма материалларни



ҳар бир гуруҳ ўзига берилган муаммони атрофлича таҳлил қилиб, ўз мулоҳазаларини тавсия этилаётган схема бўйича тарқатмага ёзма баён қилади;



навбатдаги босқичда барча гуруҳлар ўз тақдимотларини ўтказадилар. Шундан сўнг, тренер томонидан таҳлиллар умумлаштирилади, зарурий ахборотлар билан тўлдирилади ва мавзу

### «ФСМУ» методи.

**Технологиянинг мақсади:** Мазкур технология иштирокчилардаги умумий фикрлардан хусусий хулосалар чиқариш, таққослаш, қиёслаш орқали ахборотни ўзлаштириш, хулосалаш, шунингдек, мустақил ижодий фикрлаш кўникмаларини шакллантиришга хизмат қилади. Мазкур технологиядан маъруза машғулотларида, мустаҳкамлашда, ўтилган мавзунини сўрашда, уйга вазифа беришда ҳамда амалий машғулот натижаларини таҳлил этишда фойдаланиш тавсия этилади.

### Технологияни амалга ошириш тартиби:

- қатнашчиларга мавзуга оид бўлган якуний хулоса ёки ғоя таклиф этилади;
- ҳар бир иштирокчига ФСМУ технологиясининг босқичлари ёзилган қоғозларни тарқатилади:

Ф	• фикрингизни баён этинг
С	• фикрингизни баёнига сабаб кўрсатинг
М	• кўрсатган сабабингизни исботлаб мисол келтиринг
У	• фикрингизни умумлаштиринг

- иштирокчиларнинг муносабатлари индивидуал ёки гуруҳий тартибда тақдимот қилинади.

ФСМУ таҳлили қатнашчиларда касбий-назарий билимларни амалий машқлар ва мавжуд тажрибалар асосида тезроқ ва муваффақиятли ўзлаштирилишига асос бўлади.

**Намуна:**

Савол	Нима учун Sibelius дастурини билишимиз керак?
Ф – фикрингизни баён этинг;	
С – фикрингиз баёнига сабаб кўрсатинг;	
М – кўрсатган сабабингизни исботловчи далил келтиринг;	
У – фикрингизни умумлаштиринг	

**Топшириқ:** Мазкур саволга нисбатан муносабатингизни ФСМУ орқали таҳлил қилинг.

### III. НАЗАРИЙ МАТЕРИАЛЛАР

#### **1-мавзу. Классик рақс санъатининг тарихий келиб чиқиш асослари. Франция ва Италия классик рақс мактабларини усуллари асосида рус рақс мактабининг ривожланиши. (2 соат)**

##### **Режа**

1.1. Мумтоз рақс тарихи

1.2. Францияда биринчи рақс академиясини яратиш

1.3. Россияда рақс маданиятини шакллантириш

*Калит сўзлар: Классик рақс, хореография, балет, санъат, раққоса, тарихи.*

##### **1.1. Мумтоз рақс тарихи**

Классик хореография санъати нисбатан ёш меҳрибон ва тарих фақат тўрт юз йил бор. Классик хореография барча босқичи рақс асосидир, у кишининг турли фикр ва ҳис-туйғуларингизни ифода этишга қодир, унинг дунё билан бир шахснинг муносабатлар мураккаблиги узатиш имкониятига эга.

Классис рақс касб ишини ҳаракатчан, жуда қийин. шунингдек ажралмас хореограф уриниш меҳнат билан боғлиқ, деб дарслари, ижро этувчи асбоб элементларини кўп қайтаришлар билан тўлдирилган. Хореография мусиқий ва бадий ҳаракатлар пайдо хореографик тасвир яратилган қайси ёрдамида, билан, махсус воситалар ва техник, бир бутун тизимини шакллантириш қилинган.

Мумтоз рақс тарихдан маълум маросим вазифасини амалда хореография санъати келиб чиқган. биринчи сертификатлари, чуқур ретсепт учун бизга мурожаат қилинг. Дастлаб, рақс кўл ва оёқлар билан табассумлар, имо-ишоралар, ҳаракатлардан иборат мураккаб эди. қадимий асрда, Мимиса – инсоният биринчи тил - ажралмас рақс санъати билан боғлиқ эди. Бундан ташқари, антик барча ҳаракатлар рақс каби турли хил эмас эди!

Бу тенденция қадимги Миср ва Юнонистон маданияти унинг давоми ва ривожлантириш эди. Юнонлар фақат бадиий ҳаракатлари ва чиройли позлар учун бир баҳона сифатида рақс танимади - аксинча, улар бирор нарса томошабин билан суҳбатлашди, ҳар бир рақс ҳаракати баъзи фикр, ҳаракат, бир амал ифода ишонч ҳосил қилиш учун ҳаракат қилди. Худолар ўз қўллари ва оёқлари боғланган арқон учун одамларни киритилган, чунки қадимда одамлар рақс деб ҳисоблайди. Аслида, рақс туфайли, мулоқот ҳар қандай ҳаётий маълумот ўтказиш билан ибтидоий одамлар учун зарурият юзага келди. ҳайвонлар ҳаракатидан нусха кўчириш, ибтидоий одамлар анча ов пайтида ибтидоий одамлар ёрдам, ва шунинг учун омон қолиш учун бир эҳтиёж эди, унинг "моҳиятини", тушуниш учун, бу ҳайвон маънавий давлат кириб уринди. Ибтидоий рақс, албатта, ҳис-туйғулар келиб ва бевосита ўткир тажрибалар билан боғлиқ эди. Рақс, шубҳасиз, инсон маънавий ривожланиши бир мулоҳаза бор эди. Бу, айниқса, ёрқин қадимда ифодаланади. маросим рақслари билан ибтидоий жамият иштирокида ўз-ўзидан универсал бўлган бўлса, кейин қадимий дунёда иштирокчилар бўлинади ва томошабинлар ўз истаги билан озод - томоша қилиш учун рақс ёки ёёқ рақс, соатини ёки йўқ. Бу бутун кейинги рақс ривожлантириш учун муҳим нарса.

Юнонистонда, ҳар бир рақсга: қишлоқ Сократ учун. Рақс фақат ўқув фанларини сони киритилган, лекин катталар ўрганган бўлиши давом эмас. Антик барча рақс мамнуният ва ўз ўйин-кулги учун томошабинлар учун амалга, ва эмас эди. Бу қадимий юнон рақслар умумий сони икки юздан ортиқ эканлиги тахмин этилади. Шартли, улар беш гуруҳга таснифланган.

Ижодкорлигининг асосий вазифаси инсоннинг рассомини тарбиялашдир.

Бу вазифа рақс коллективи иштирокчиларига ҳам, шунингдек, ўқимишли бўлган томошабинга ҳам тарқатилади. Рақслар - нафақат бадиий, балки ижтимоий ва ижтимоий ҳодиса.

Саҳнада намоиш этилган рақс томошабиннинг эстетик татларига, унинг чиройли тушунчаларига, ғояларини тушунишга ва томошабинларда

фолклор рақслари санъат асарлари билан бадиий мулоқотга эҳтиёж борлигига таъсир қилади. Томошабин рақсни ҳаяжонли иш деб билади ва уни замонавий замондошларнинг ҳис-туйғуларига мувофиқ бўлса, гўзалликнинг замонавий ғоясини қўллаб-қувватласа, таъсир қилади.

Рақс фолклор санъати санъат асари сифатида томошабиннинг фаол ижодий фаоллигини уйғотиши мумкин ва бу руҳий кучларни ишга солишни, ғояларни диққат билан англашни, ижодкор одамнинг шаклланишига олиб келадиган рақснинг бадиий тасвири тушунчасини тушунишни талаб қилади. Ушбу санъатнинг ривожланиши томошабиннинг хореография соҳасида қандай ўқимишли бўлишига боғлиқ.

Ҳаваскорлик ижодкорлиги 1920-1930 йиллардаги янги тарихий шароитларда кенг кўламли тараққиёт ва оммавий фаолият олиб борди. У эрда кўплаб танловлар, танловлар, халқ ижодиёти фестиваллари турли ҳаваскор ва профессионал рақс гуруҳларини ташкил этишга олиб келди.

Энг қизиқарлиси, турли республикаларнинг халқ рақслари, жумладан, Ўзбекистон (Тамарахоним томонидан тақдим этилган). Уларга миллий буюмларнинг мусиқий асари, фолклор оригинал фолклорлари ижро этган рақс сўзлашувининг ўзига хос хусусияти билан ажралиб турди. Миллий рақс, мусиқа, костюм ва оддий сахна дизайни бу бирлиги, муносиб муваффақиятга эришишнинг сабабларидан бири бўлган театр мини-спектаклларини яратди. Фестиваллар натижасида, сўнгги пайтларда камдан-кам учрайдиган фолклор гуруҳлари ҳар бир клубда мажбурий ҳолга айланди. Олимпиада, концерт ёки шоу бўлмаса, ўнлаб раққослар ёки фолклор ансамбллари иштирокисиз, ҳаваскорлик санъати билан ўсди.

Бу фолк рақсининг мисли кўрилмаган юксалиши ва гуллаш даври эди. Томошабинлар рақсга тушган одамларнинг ҳаётини тасдиқлайдиган қиёфасини эсладилар. Бадиий ҳодиса бўлиб, фолклор санъати сиёсий ҳодиса бўлди.

Икки кучли оқим - миллий санъатга қизиқиш, айниқса, фолклор рақслари ва ҳаваскорлик санъатининг жадал ривожланиши фолклор

рақсларининг америка ансамблларининг янги шаклини туғдирди. Бирок, бу эрда ҳамма нарса хавфсиз эмас эди. Рақс гуруҳларининг раҳбарларини профессионал тайёргарлик даражаси жуда паст эди. Маълумотларнинг этишмаслиги, таълим бериш усулларининг бошланғич пойдевори таълим бериш ва тайёргарлик ишларида тизимнинг этишмаслигига, репертуарни чеклашга олиб келди.

Халқ рақслари ижодининг натижаларини яхшилаш учун хореографларнинг профессионал рақс ансамблига фаол ёрдами, чуқур ўрганиш, халқ хореографиясининг ўзига хос намуналари бойлигини тўплаш, тизимлаштириш, сақлаб қолиш ва оммалаштиришга алоҳида эътибор қаратилди. Илмий экспедицияларни амалга ошириш, киноларда фольклор рақсларини тузиш, ўқув филмлари ва ўқув қўлланмалари, рақс мусикий тўпламларини яратиш керак эди. Давра этакчиларининг ихтисослаштирилган ўқитиш вазифаси қўйилди. Уларнинг миллий, миллий хореографик репертуарига йўналиши энг ишончли туюлган эди. Яхшиланган услубий кўрсатма талаб қилиниб, махсус режалар ва дастурларга эҳтиёж бор эди, улар контингентнинг хусусиятларини ҳисобга олиб, шунингдек хореографияни ўзлаштириш учун асос сифатида классик машқларни мажбурий ўрганишни талаб қилди.

## **1.2. Францияда биринчи рақс академиясини яратиш**

Францияда Роял Дансэ академияси ташкил этиш билан хореографияда ривожланиш бошланади.



Улар, шунингдек, Франция жанубидаги Худонинг танаси (католикларнинг катта йиллик байрам) Рене, Прованс шоҳи байрами арафасида, 1462 йилда, мажозий парда ва қўлбола урушлар билан ажойиб тантанали балет маросими ўтказишди. Юнон афсоналарида тез-тез "Балет" қаҳрамонлар, одатда, кичик "чиқиш"дан иборат. "Катта балет"да бундай "чиқиш"дан кейин бир

оддий ракс бошланади. биринчи балет Балтазарини Ди Белжоёзо томонидан Францияда 1581 йилда маромига етказиб ижро этилган эди. Бу балет Францияда янада ривожланган бўлди. Дастлаб, бу балет нурли ва ракс эпизодлар вокал ариялари ва шеърлар қироати билан алмаштирилди кейин олийжаноб ва фантастик участкалари, дабдабали мелодраматик Балет эди. Луи XIV ҳукмронлиги даврида балет чиқишлари гўзалликка эришган. Луи балет жуда севган белетда иштирок этиш унинг жону дили эди ва унинг машҳур лақаби "Қирол Сун" эди. 1661 йилда у 13 этакчи данс мен ўз ичига оладиган Роял Академй, яратган.

Францияда 15-асрнинг охиридан, миллий ракс филиали хам яратилди. Шундай қилиб, санъат хореография реал тонг Ракс Роял Асадемй Францияда ташкил этилган. У мумтоз хореография тизимини ишлаб, ва (Франс ва Лот дан. Дансэ) балет пойдеворини қўйди.

### **1.3. Россияда ракс маданиятини шакллантириш**

Дмитрий Самозвил томонидан Москвага "ракс" тушунчаси кириб келди. Умуман олганда, раксга муносабат эҳтиёткор эди. Шу пайтгача руслар раксга шайтоннинг ўйини сикатида қарашган. Шундай қилиб биринчи Россия ракс мактаби очилишига рухсат берилди Бу мактабнинг аосчиси А.Я. Ваганова эди. Ушбу балет мактаби 1738 йилда ташкил этилган. Мактаб жуда тезлик билан ўзини тиклаб олди. Кетрин II даврида Мазурка Россияда пайдо бўлади, аммо кейин у деярли муваффақиятга эришмади. Фақат XIX аср бошларида ушбу ракс Россия шаҳарларида катта аҳамиятга эга бўла бошлади. Шундай қилиб, драматик балет жанрлари пайдо бўлди Россияда балет кўп йилларда аҳамиятини ёъқотмади. Биринчи жаҳон уруши ва Совет Иттифоқида, хатто сиёсий ва иқтисодий вазият катта ва кичик театрларининг мавжудлигига хавф туғдирганда хам.

Сўнгги йилларда чиқарилган ракс тўпламлари кўпинча "каттик" манзилни кўрсатмоқда. Масалан, "Болалар ракси" тўплами ("Совет Россия"



нашриёти), Россиянинг халқлар рақслари ("Арт" нашриёти) каби бир қатор тўпламлари қизиқ.

Хонани тайёрлашда мен ушбу халқларнинг рақс , фольклор ва сахна асарлари, шунингдек, ҳар бир республиканинг турли ҳудудлари рақслари ҳақида батафсил маълумот бераман.

Сўнгги йилларда, туфайли халқ ишлаб чиқариш учун онлайн материаллар фойдаланиш имконияти учун - бошидан, ҳисоб сўровлар ичига ҳаваскор гуруҳлар турли хил олиниши мумкин бўлган сахна рақси, сиз, катта мажмуини топишингиз мумкин - муҳим таълим ва турли ижрочилиги таркибини ва ҳажмини эга бўлиши. бир маҳорат-бош балетмейстер, унинг профессионал маҳорат ва маданият бадиий гуруҳлар (айниқса болалар) муваффақияти учун асосий шарт-шароитлар орасида шундай Ўша пайтда, материаллар бир давлат, ҳар доим сифатини кафолат бермайди.

Рақс видеоларидан фойдаланиш. Рақсни олинган барча материаллар одатда солиштирилади, таҳлил қилинади. Биз бу ишни изланиш хусусиятига эга деб айтишимиз мумкин. Келинг, фиксинг масаласи ҳақида бир оз кўпроқ маълумотга эгамиз, чунки деталларнинг хавфсизлиги ва бунга боғлиқдир. Аввало, яна бир бор "хореографик матн" концепциясига қўшиламиз. Бугунги кунда балетологияда энг мураккаб ва тортишувларга сабаб бўлган масалалардан бири бу уларнинг аниқ таърифини олмади.

Ҳар қандай матн каби, хореографик рақс ҳам зудлик билан ифода қилиш воситаларини, яни рақс иборалари, жумлалар ва даврларни яратадиган ҳаракатларни ўз ичига олади. Бироқ, адабий матн каби, бу асосий ифода воситаларидан ташқари сўзлар, уларнинг талаффузида эга, жумланинг тузилиши, белгилар:ундов ёки савол, вергул ва м., п., рақс матн ҳам уларга рақс мазмунини ошкор муайян семантик маъно бермоқ имконини беради ҳаракатларнинг ишлаш хусусиятларини ўз ичига олади. Шунинг учун, баъзи ҳаракатга лозим нафақат, уларнинг комбинацияларни, бу белгилари сўз жойлашуви, яни, рақс қўлга киритди, шунингдек белги, бир бутун бор эди, улар тартибда амалга оширилиши керак бўлган усул - рақс. Биз амалга

оширади ва қандай бажариш учун, деб бажаради ким, деб айтиш мумкин, бу саволларга ҳар бир аралаш нусха ҳисобланади.

Ким бажаради. Бу саволга рақсинг бевосита ижрочилари ҳақида маълумотни ёзишни, ўқувчиларга кўрсатадиган маълумотларни, шунингдек, фольклор ташувчилари ҳақидаги маълумотга кўра, бу рақсни анъанага кўра ижро этганлар киради. Ва бу эрда бир-бирига мос келмаслиги мумкин, чунки бу рақс бир вақтлар фақат қизларнинг мулкига айланган бўлиши мумкин ва бугунги кунда уларнинг ташувчилари кекса аёллардир.

Нима қилади? Бу энг муҳим қисми. Қайси бир киши томонидан алоҳида қўлланилади. Ёзувнинг мақсади уни ёзганларга декодлашни талаб қилса, натижаси, салоҳияти муҳимдир. Агар рўйхатга олишнинг мақсади бошқаларни ўқиш кераклигини ҳисобга оладиган бўлса, унда ўқувчиларнинг эҳтимоли ва тайёргарлигини кўриш керак. Мисол учун, Венгриядаги давлат рақс ансамблида анъанавий тарзда рақсга тушишдан олдин, рассомлар минтақанинг рақсларини ёзадиган матнлар билан танишишади (Р.Лабан тизимидаги рекорд). Бу хореографик ёзувни билишни англатади. Буни мактабда ўргатинг, шунинг учун декодлаш билан боғлиқ муаммо йўқ. Муайян рўйхатга олиш тизими билан таниш бўлган одамлар бўлмаса, имзо ёзуви мантиқий эмас. Шу боис, ушбу босқичда кўпгина мутахассислар охириги пайтларда моддий тақдимотнинг бир мунча мунтазам равишда адабий шаклини қўллайдилар, бу график чизмалар ёки фотосуратлар билан белгиланади. Ҳар қандай сақланадиган фольклор материаллари таҳлил қилиниши мумкин, яни турли манбалардан олинган маълумотларни солиштириш, энг характерли элементларни ажратиш ва ҳ.к. Шубҳасиз, бу филмнинг фотосурати, иконавий ёки адабий бўлсин, бу саволга асосан жавоб беради ва бу масала бўйича бизнинг диққатимиз биров ўзбошимчалик. Лекин, ҳар доим ҳам ишлаш билан бир таниш бўлмаса, ранги аҳамиятини инобатга олсак, биз фольклорни ўрнатишда ҳаракатнинг муайян элементларини қандай бажариш кераклигига алоҳида эътибор қаратишимиз керак, деб ҳисоблаймиз. уларнинг талаффузи, у ўзини намоён қилади.

Бундан ташқари, бу ҳикояни ёзадиган сўз ва интонация тили ҳам унинг билимига эга бўлганлиги сабабли, рақс ҳақида ижрочиларнинг ҳикояларини ёзиш қизиқарли.

В.И. Урал танланган рус халқ рақслари тўпламига кириш учун. Устинованинг сўзларига кўра, "бирон бир рақсни сахнада кўрмаган бўлсангиз ҳам, уни ёзиб олиш мумкин. Кўплаб раҳбарлар-хореографлар рақсларни ёзиб олишни яхши билишади ва уларни гуруҳларга муваффақиятли қўйишади.

Режиссор бу ҳаракатларни раққосларнинг тайёрлигига қараб бироз ўзгартириши мумкин; Режиссёрнинг тасаввурида маҳорат ва ижод билан бойитилган, рақсни ёзиш материаллари кўпинча уни янада қизиқарли қилади. Рақсни танлаш бошни жўрлигида жуда яхши билади. Биринчидан, рақснинг қисқача мазмунини бир неча марта ўқиб чиқишингиз керак. Бу рақс белгиларининг хусусиятларини тушунишга ёрдам беради, бу асосий фикрни, бу рақснинг характерини аниқ тушунишга имкон беради.

Кейин мусиқа билан танишишимиз керак. Бирор аккордеончи ёки пианистнинг яхши ишлаши билан кетма-кет бир неча марта тинглаш яхшидир. Шундан сўнг сиз рақс гуруҳини тўплай оласиз, келажакда ижрочиларни рақснинг мазмунини ўқиб чиқинг, унинг хусусиятлари, композициялари ҳақида гапириб, мусиқий қўшиқ айтишингиз, ижрочиларнинг либослари ва дизайнларини муҳокама қилишингиз мумкин. "

Китобда таклиф қилинган каби рақсни ҳар доим ҳам қилиш мумкин эмас, шунинг учун санъаткорнинг келажакда ишлаб чиқаришини муҳокама қилишни таклиф қилиш ёки иштирокчилар орасидан санъаткор томонидан яратилган дизайнни таклиф қилиш мантиқийдир. Барча иштирокчилар бир филм ёки ўйин, ҳикоя ва тасвирларни томоша қилиш имконига эга бўлди, агар Хўш, мавзу танлаб рақс яқин. Шундан сўнг сиз ижрочиларни режалаштиришингиз ва шахсий рақс ҳаракатларини ўрганишга киришингиз мумкин. Рақснинг элементларини ўрганиш иши, албатта, мусиқа билан бирга бўлиши керак.

Бироқ, профессионал ансамбллардан олинган ҳар қандай ишдан узоқ, аматёр санъаткорларнинг кучи остида бўлиши мумкин. Рассомларнинг муайян таркиби учун муаллиф томонидан ҳисобланган рақс, уларнинг техник профессионал қобилиятлари, шунинг учун тўпланган ва ижро этилган рақс ажралмас бадиий иш бўлиб, ҳар қандай ўзгариш бу санъат асарининг йўқолиши билан таҳдид солади.

Амалда биз кўпинча таниқли рақсга айланадиган ўзгаришларга дуч келамиз. Шундай қилиб, кўплаб ижрочилар учун мўлжалланган рақс ҳаваскор жамоада кичикроқ миқдорда ўзгаради, бу эса композицияни чизишни ўзгартиради. Баъзан эркаклар партиялари аёлларга айланади ёки аёллар томонидан бажарилади, мураккаб техник элементлар ўрнини содалаштирадилар. Натижада шунга ўхшаш ўзгаришлар ва ўзгаришларга эга бўлган рақс фақат асл манбага ўхшашдир.

Бироқ, мана шу манбага мурожаат қилган лидер, профессионал сахна санъати ва унинг муаллифи олдида масъулият даражасини тушуниш керак. Фақатгина уларнинг имкониятларини тўғри баҳолашда коллективлар ижодий ўсишни, эстетик ва профессионал-хореографик таълимни таъминлашга имкон берадиган репертуарни танлаши мумкин, бу санъат билан мулоқот қилишдан ҳақиқий қониқиш ҳосил қилади.

Фолклор гуруҳлари репертуарининг шаклланишининг яна бир манбаи фолклор, фолклор ижодкорлиги.

Ҳар қандай ихчамгина яшовчи этник гуруҳ ҳудудида деярли рақс ансамбли ёки миллий рақс маданиятининг анъаналарини сақлаб қолган ва ривожлантириб, халқ манбаларига ғамхўрлик билан эҳтиёткорлик ва ҳурмат билан қарайдиган, замонавий тенденциялар ва таъсирлардан ҳимоя қилувчи этнографик ёки фолклор режасининг қўшиқ ва рақс жамоати мавжуд.

Шу билан бирга, фолклор рақсининг бойлиги ҳамиша ҳаваскор жамоалар томонидан муваффақиятли ва самарали фойдаланилмайди. Маълум бўлишича, хореографлар фолклор намуналарига эмас, балки сахнада рақсга тушишади.

Кўпинча жамоалар раҳбарлари тўла ҳақиқий халқ санъати ўрганилмаган. янгилар жумладан кўп директорлари, халқ оғзаки ижоди асосида ўз оригинал спектакллари яратиш дарҳол бошлаш, унинг тарихи ва бугунги тасаввур ёмон. Бу миллий намунадаги бир ўрганиш билан бошланиши, жараён сценизаци халқ рақс бузилади. фолклор ҳақида режиссёрлар эътибор ва фақат ташқи сизнинг хонада рақс оятларини юбориш, лекин умумий кишилик хусусиятлари хос, ички эмас. Баъзан маҳаллий материаллар жиддий ўрганиш, турли ҳаракатлар, техник ва ҳар доим ва халқлар рақслари фокуслар бир ўзбошимчалик билан аралашмаси билан ўзгартирилади. Ҳар бир лидер фолклор рақсини саҳналаштиришга ижодий ёндошишнинг назарий билимлари ва амалий кўникмаларига эга бўлиши керак.

Маҳаллий хореографик материалларни ўзлаштириш бутун жамоа учун ажойиб иш бўлиб қолиши керак. Ўзининг халқи маданияти ва тарихи билан танишиш, унинг эрини ёшлар учун қизиқиш фақат қизиқарли фаолият эмас, балки таълимий ҳамдир. Бу ватанпарварлик туйғуларини туғдиради, уфқни кенгайтиради. Бу бадий қадриятларни идрок этиш ва яратиш қобилиятини шакллантирувчи, пайдо бўлаётган шахсларнинг ижодий характерига таъсир қилувчи фаол ва шерик яратувчи фаол жараёндир.

### **Назорат саволлари:**

1. Россия рақс мактаби қандай вужудга келган?
2. Ҳаваскор ва профессионал тайёргарлик ўртасидаги фарқ нима?

### **Асосий адабиётлар**

1. Гусев Г.П. Методика преподавания народного танца. М., 2003, 2004.
2. Зацепина К. и др. Народно-сценический танец. М., 1976.
3. Ткаченко Т. Народные танцы. М., 1975.
4. Ткаченко Т. Народный танец. М., 1971.

## **Интернет- сайтлари**

1. [www.garmonia.fili.narod.ru](http://www.garmonia.fili.narod.ru)
2. [www.plie.ru](http://www.plie.ru)
3. [www.Ledyah.Org.ru](http://www.Ledyah.Org.ru)
4. [www.dancerussia.ru](http://www.dancerussia.ru)
5. [www.knowledge.allbest.ru](http://www.knowledge.allbest.ru)
6. [www.Studfiles.ru](http://www.Studfiles.ru)

**2-мавзу. А.Ваганова ва унинг “Классик рақс асослари” ўқув қўлланмаси. Классик рақс тизимининг шаклланиши. Назарий ва амалий ёндошув. Классик рақс ҳаракатлари терминологияси. Рақснинг чиройли усули ва тана кўринишини тўғриловчи ҳаракатларни ўрганиш услуби. (2 соат)**

**Режа:**

2.1. Ваганова ва унинг классик қўлланмаси

2.2. Классик рақс

*Таянч сўзлар : рақс, композиция, пластика, усул, дойра, катта уйин, лазги.*

**2.1. Ваганова ва унинг классик қўлланмаси**

Ваганова ва талабани каванозни ювиш учун йўлингиз эди. Улар ҳар бир ҳаракатларнинг комбинациясининг такрорий намоиши ва ўқитувчини кузатиб боришган. Ваганова янги усулни топди. У ҳар бир комбинацияни икки марта кўрсатди: бирдан бошқа оёқларга. Агар улар катта муаммога дуч келишни истамасалар, дарҳол ёдлаш керак эди. Бир марта, бутун ҳамма нарса "Юнайтед" ҳаракатлари кетма-кетлигини унутганлиги учун залдан чиқди.

Вабсизов сабр-тоқатни, сабр-тоқатни кадрлаб, энгиб ўтишни ва аксинча, заифликнинг намоён бўлишини ёқтирмасди. Ваганова қатъий интизомни талаб қилди, иродаси, хотиржамликни ривожлантирмоқда. Оёқлар касал бўлса ҳам, талабалар барча машқларни бажаришди. Уларга эричисис томонидан даволанмоқда, фақат бузилган жой оғрикли бўлган: оқилона қурилган эҳерсис фақат яхши эди. Мактаб Ваганова ҳаракат қонунларини, итоаткорликни бошқариш, иттифоқдош қилиб тайинлаш қобилиятини тушунишни ўргатади.

Ваганова усули корпуснинг ва орқа томонини тўғри жойлаштиришни талаб қилади. Тўғри созлаш мутлақ ҳаракатларнинг эркинлигини беради. Ҳатто жуда яхши ўқитилган оёқлари ҳам Ваганова мактабига топшириладиган ушбу функцияларни орқа томондан алмаштира олмайди. Француз, ҳатто италиялик мактабларда ҳам бундай маънога эга эмас эди. Франтсуз мактабининг қонун чиқарувчиларидан бири Рамо, раққослар учун яхши қўллар расм учун яхши

рамка сифатида зарур деб ҳисоблашади. Вагановага бу баёнотга ўхшаб кўринарди! Вагановани қидириш умуман кўлларнинг умумий ролини услубий ривожланишига олиб келди, баъзи бир классик рақс. У билан классик рақснинг жонли амалиётида рақсдаги вазифаси хилма-хил бўлса, бутунлай янги кўллар мавжуд. Ушбу кўлларнинг ўзига хос хусусияти биринчи навбатда уларнинг эксклярй. Улар парвозларда осон. Улар саёҳатларда бақувватдирлар, улар ҳаракатларнинг тезкорлиги ва қаттиқлигини йўналтиради:

Ҳар бир халқнинг рақс анъаналари, ижро услуби, пластик тасвирий воситалари бўлиб, улар тарихий, ижтимоий ва географик шароитлар таъсирида таркиб топиб ривожланган. Рақс халқ маросимлари, байрамларининг таркибий қисмидир. Улар билан боғлиқ ҳолда хоровад ва маросим ўйинлари пайдо бўлган. Хоровадлар аста-секин маросим ўйинларидан халос бўлиб, халқ турмушининг айрим томонларини акс эттира бошлаган. Халқ рақсида овчилик, чорвачилик, деҳқончилик ва ҳунармандлик билан боғлиқ мавзулар, шунингдек, халқнинг босқинчиларга қарши кураши ва лирик кайфияти ўз аксини топган.

Рақс мусиқа билан узвий боғлиқ, мусиқа мазмунини образлар воситасида очиб беради. Халқ рақсларида ритм муҳим бўлиб, у мусиқада ўз ифодасини топади, оёқ, кўл, бош ва тана ҳаракатлари умумий ритмга бўйсунди, бир-бири билан боғланади. Ўзбек рақслари мазмунини ифодалашда ижрочилар тепки, қарсак, зангдан ҳам фойдаланади. Айрим рақслар рўмол, пиёла, қадаҳ каби буюм билан ижро этилади, баъзан ижрочи халқ чолғу асбоблари (қайроқ, доира, ноғора ва ҳ.к.) да ўзига ўзи жўр бўлади. Ғарбий Европа халқлари рақсида, асосан оёқ ҳаракатлари муҳим бўлиб, кўл ва тана ҳаракатлари унга жўр бўлади. Шарқда эса кўл ва тана ҳаракатлари пластик ифодавийликнинг асосий воситаларидир. Саҳнавий рақс халқ ижодига таянади, унинг мероси ва ўзига хос фазилатларини сақлайди ва ривожлантиради. У дастлаб Юнонистон, Ҳиндистон ва бошқа мамлакатларда пайдо бўлган. Халқ рақслари асосида таркиб топган профессионал рақслар



юксак даражада ривожланиб, турли рақс тизимлари (хусусан, Европа ва шарқ мумтоз рақслари) қарор топган.

Европа профессионал рақс санъатининг ривожланишига Юнонистон ва Рим рақс санъати салмоқли ҳисса қўшди. Ўрта асрларда Европада жонглёр, шпилман ва скоморохлар ижодидагина профессионал рақснинг илк кўринишлари намоён бўлди. 15—16-асрларда морески, баллафигурато номли сюжетли рақслар расм бўлиб, рақс ҳақида рисола ва дарсликлар яратилди. 17—а.да балет рақс спектакллари юзага келди ва рақс санъати янги техника билан бойиди. 20-аср бошида эса "модерн" (ритмопластик) рақси пайдо бўлди. 40—60-йилларда Европа ва АҚШ да концерт ижрочилигига мўлжалланган кичик хореографик асарлар, эстрада рақс ривож топди.

## **2.2. Классик рақс**

Классик рақс эгзертиси элементлари асосида вужудга келган. Аммо халксахна радсининг айнан фольклор узакларига бориб такалиши, халк-сахна эгзертисидида асл халк рақслари техникасини узлаштириш мажбур килади. Халк-сахна эгзертисини уқитиш классик рақе эгзертисини кабидир. Бирок халк рақсининг пластик жараён мухитининг узига хослигини унутмаслик муҳимдир. Халк-сахна эгзертисини таркиб (топширишда) этишда шундай иш тутиш керакки, унда рақе жараёнини урганиб боришда аста секин сахнавий вазифаларга буйсундирилсин. Халк-сахна рақси элементларини ижро этиш раққосавийлик йуналишини ривожлантиришниг давоми эканлигини тушунмоқ муҳим. Техникавий ва ҳиссий-қиёфавийлиги билан тўлиқ булганлиги туфайли улар пластик ва раққосавий ҳаракатлар яратишдаги бир босқичдир. Бундан ташқари унча катта бўлмаган ўлчамда (размер) аммо характери ва темпоритми жиҳатидан халқ рақслари ўқувчиларда ҳаракат хилма-хиллигини танлаб олиш имкони беради. Бу машқлар ижрочининг пластикасини ривожлантириш учун муҳим бўлган, яна ҳам юқори координация ва тезкорлик реакциясини мустаҳкамлайди. Халқ-сахна эгзертиси элементларини ўрганишга кетадиган ваш классик элементларни

ўрганишга кетадиган вақтдан анча кам. Жараённинг кечиши (технология) руҳий-жисмоний табиатига кўра бу элементлар нисбатан табиий ва ижрочининг классик рақсада шаклланган пласти аппаратида таянади. Эгзертис хореографик тарбиянинг асосий вазифасига буйсундирилган бўлиб, у мусиқий тални яратиш замирида, раке пластикаси орқали мусиқий 10 асарнинг моҳиятини очиб бериш қобилиятини шакллантиради. Мусиқа ва ҳаракатнинг ўйғунлашуви бўлажак рақснинг ўзагини ташкил этган бадиий асосни вужудга келтиради. Эгзертис элементлари раде лексикасининг алифбосини ташкил этади. Эгзертис машқларининг тўғри бажарилиши асосий шарт ҳисобланади. Раққос организми доимий фаолият такрорий машқлар давомидагина комиллик даражасига етиши мумкин. Фақатгина тўғри, услубий, саводли ва техникаси кучли ижрогина раддосавийлик ва техник маҳорат эгаси бўлишга олиб келади. Доимий такрорий машқлар ва ақлий фаолият шароитидагина ўқувчилар малакали маҳоратни эгаллай оладилар. Шундай қилиб, эгзертис билан шуғулланиш ижрочига зарур бўлган руҳий жисмоний сифатларнинг ривожланиши ва такомиллашувига олиб келади. Ўқув жараёнида, эгзертисининг халқ-рақсларига асосланган элементларини ўзлаштириш муҳим бўлимдир. Халқ-саҳна эгзертиси классик эгзертиси машқларида етарли ривожланмаган мушаклар, буғимлар, пайларни ривожлантиради, мустахкамлайди. Бу тизза буғим, товон буғим ва мушакларга тегишли булиб уларни ҳаракатга келтиради. Халқ-саҳна эгзертисиде кескинлик тамойили амал қилади, яъни турли оғирликлардаги машқ ва элементларнинг алмашинув кетма-кетлиги раққосавийликни оширади, халқ рақсларида жилва ва услубни ёрқин ифодалаш имконини беради. Узлуксиз кетма-кетлик ҳамда саводли бажариладиган элементлар ва машқлар муайян раққослик маҳоратини шакллантиради, таянч ҳаракат мушакларининг ўйғунлигини шакллантиради координацияни такомиллаштиради. Эгзертис жисмоний ўйғунликни ўстиришда асосий машқ комплекси бўлиб ҳисобланади, шунингдек жисмоний камчиликларни бартараф этишда ижобий таъсирга эга бўлиб мушаклар ривожланишини керакли томонга йуналтиради. Жисмоний имкониятлар ва ёш

хусусиятларини инобатга олган ҳолда рақс эгзертиси элементларини мукаммалигига малакали хореография услубга таянган ҳолда эришилади. Рақс эгзертиси ижрочиға маҳорат ва малаканинг хусусиятларини ўзига хослиги сифати ва шаклини таркиб топишига имкон беради, мусикий хореография воситаси орқали ҳаракатлар мукамаллигининг маҳорати ва билимини оширади. Дастлабки ўқув йили давомида халқ-саҳна рақсининг энг оддий таркибий қисмлари (элемент) ва оддий хатти-ҳаракатларни ўрганилади, ускуна ёнида ва зал ўртасида: ўрганилаётган ҳаракатларнинг хусусияти (ҳаракат)лари, манера ва услубларнинг бошланғич тушунчалари ўзлаштирилади; мураккаб бўлмаган рақс этюдлари ўргатилади; улар аввал ўрганилган 16-32 тактдаги ҳаракатларнинг 2-3-тасидан тузилган бўлади. Рақс ҳаракатларини ўрганиш: полякча (халқ ва академик) рақслари; венгерча, италиан, испанча (академик) рақсларидан иборат.

**3-назарий машғулот. Ўзига хосликлари ва ҳаракатларнинг кетма-кетлиги ва тартиби. Дарс ўтказишнинг тузиш режаси ва дарснинг мақсад ва вазифаси. Концертмейстер билан дарс тузиш ва ишлаш услублари.**

**(2 соат)**

**Режа:**

3.1. Классик Хореография ва мумтоз рақс.

3.2. Р Каримова – раққоса, балетмейстер, педагог, ва санъатшунос олима сифатида шаклланиши.

### **3.1. Классик Хореография ва мумтоз рақс**

Классик хореография барча боскич рақслар асосидир. Классик рақс, Пудратчи жисмоний маълумотларни ишлаб чиқади, зарур техник кўникмаларни ҳосил қилади, амалда юқори маданият манбаидир.

Классик хореография тарихи ва аниқ у раққосалар тайёрлаш тизимини ишлаб чиқилган ва бир термин, яратилган минимал ўзгаришлар билан, ишлатиладиган, унинг мавжудлиги йилларида ва бошқа рақс жиҳозлардан

сана тўрт юз йил бор. Ҳатто жуда тажрибали ва, чунки, уларнинг мартаба давомида мумтоз рақс дарслари тўхтатиш эмас, турли йўналишлари ижрочилар этук мумтоз рақс асослари универсал ҳисобланади. мумтоз рақс санъати ажралмас хореограф кундалик, ҳаракатчан қаттиқ меҳнат билан боғлиқ. Бу йўналишда муваффақиятли учун, ажойиб, самарадорлиги ва ўқиш керак. Мумтоз рақс ўргатади ўқитувчи назарияси, тарихи ва классик рақс репертуарини билиш шарт. Педагогика, физиология, психология, анатомия масалалари билан шуғулланиш керак.

Мумтоз рақс ўргатиш доимий ўқитиш ва илғор таълим талаб соҳа ҳисобланади. Классик хореография, барча ҳаёт ўрганиш керак, шундай қилиб, кенг ва кенг саноати ҳисобланади.

### **3.2. Розия Каримова – раққоса, балетмейстер, педагог, ва санъатшунос олима сифатида шаклланиши.**

Розия Каримова ўзбек балет актрисаси, раққоса, балетмейстер ва хореограф. Ўзбек балет актрисаси, раққоса, балетмейстер ва хореограф Розия Каримова 1916 йилда Қозонда туғилган. Самарқанддаги Ўзбек Давлат мусикали драма театри студиясида таълим олиб, 1930 йилдан шу театрда ўз фаолиятини бошлади ва лирик рақслар билан бир қаторда драматик ролларни ҳам ижро этди.

Анорхон (К. Яшин, «Ўртоқлар», 1932), Асал (К. Яшин «Гулсара» 1935), Осиё (У. Ҳожибеков, «Аршин мол олон», 1936) каби образлар актриса ижодининг илк маҳсулидир. Шундан сўнг, 1934—1949 йилларда Тошкентдаги мусикали театрда, 1949—1953 йилларда Алишер Навоий номидаги Опера ва балет театрида Гуландом (Е.Брусилловский, «Гуландом»), Оқбилак (С. Василенко, «Оқбилак»), Фраскита (Ж.Бизе, «Кармен»), Кумуш (М. Ашрафий, С. Василенко, «Бўрон») каби партияларни ижро этиб, «Ўртоқлар», «Бўрон», «Гулсара», «Улуғбек», «Фарҳод ва Ширин», «Лайли ва Мажнун» каби опера

асарларидаги рақсларни сахналаштирди ва ўзи улардаги ёлғиз (яккахон) ўйинларни ўйнади.

Шунингдек, Комил Яшиннинг «Ўртоқлар» операсидаги рақсларни Олма ота театрида сахналаштирди. Муқимий номидаги Ўзбек Давлат мусиқали драма ва комедия театрида балетмейстер, 1935—1960 йилларда шу театрда яккахон раққоса бўлиб, «Нурхон», «Фарҳод ва Ширин», «Равшан ва Зулхумор», «Тоҳир ва Зухра», «Офтобхон», «Оқ нилуфар», «Зафар» ва бошқа бир қатор спектакллардаги рақсларни сахналаштирди ва улардаги яккахон рақсларни моҳирона ижро этди.

Розия Каримова «Андижон самоси» (ялла), «Катта ўйин», «Гул ўйин», «Сафти уфори» ва бошқа миллий рақсларни ҳам ниҳоятда назик дид ва нафислик билан ўйнаган катта истеъдод соҳибидир. У Гавҳар Раҳимова раҳбарлигидаги хотин-қизлар ансамбли сафида 1942 йилда Эронда, 1943 йилда Шимоли-ғарбий фронтларда бўлиб, маданий хизмат қилди.

У нафақат истеъдодли раққоса, балки моҳир педагог ва рақс санъатининг назарий, амалий масалалари билан жиддий шуғулланган йирик тадқиқотчи олима ҳамдир. 1932 йилдан Ўзбекистон Давлат хореография билим юртида педагог, 1964 йилдан Ҳамза номидаги Санъатшунослик институтида илмий ходим сифатида ўзбек рақс санъатининг муҳим масалалари устида илмий тадқиқот ишлари олиб бориб «Фарғона рақслари», «Бухоро рақслари», «Равия Отажонова рақслари», «Баҳор» ансамбли рақслари», «Доира зарбларига машғулот», «Ўзбекистон рақслари» каби ўндан ортиқ китоблар ва ўқув қўлланмалар, мақолалар яратди. Розия Каримова кўплаб раққосаларни тарбиялашдек шарафли ишга ўзининг муносиб ҳиссасини қўшган.

Бернора Қориева Ўғилой Мухамедова, Раъно Низомова, Иброҳим Йусупов, Дилафруз Жабборова, Шокир Аҳмедов, Дилбар Абдуллаева, Карима

Узоқова, Сивилия Тангуриева, Инна Киркова, Муҳаббат Абдуллаева, Қодир Мўминов каби раққоса ва раққослар унинг шогирдларидир.

Унинг бу хизматлари эътиборга олиниб, мустақиллигимиз шарофати билан унга фахрий санъатшунослик доктори (номзоди) илмий даражаси берилган.

Розия Каримова «Ўзбекистон халқ артисти» (1950) унвони, Ўзбекистон Давлат мукофоти (1983), Мукаррама Турғунбоева номидаги мукофот (1994) соҳибидир. Шунингдек, 1998 йилда у «Эл-юрт ҳурмати» ордени билан тақдирланган.

### **Ижро этган образлари:**

- Анорхон (К. Яшин, «Ўртоқлар», 1932);
- Асал (К. Яшин «Гулсара» 1935);
- Осийо (У. Ҳожибеков, «Аршин мол олон», 1936);
- «Нурхон»;
- «Фарҳод ва Ширин»;
- «Равшан ва Зулҳумор»;
- «Тоҳир ва Зухра»;
- «Офтобхон»;
- «Оқ нилуфар»;
- «Зафар»;
- «Андижон самоси» (ялла);
- «Катта ўйин»;
- «Гул ўйин»;
- «Сафти уфори».

### **Яратган ўқув қўлланмалари:**

- «Фарғона рақслари»;
- «Бухоро рақслари»;
- «Хоразм рақслари»;

- «Равия Отажонова рақслари»;
- «Баҳор» ансамбли рақслари»;
- «Доира зарбларига машғулот»;
- «Ўзбекистон рақслари»;
- «Ўзбек аёллар якка рақслари».

#### **Унвонлари:**

- «Ўзбекистон халқ артисти» (1950);
- Ўзбекистон Давлат мукофоти (1983);
- Мукаррама Турғунбоева номидаги мукофот (1994);
- «Эл-йурт хурмати» ордени (1998).

#### **Назорат саволлари :**

1. Ўзбек рақс санъатининг тарихий асослари ҳақида изоҳ беринг.
2. Ўзбек рақси санъатининг асосчилари ва уларнинг ўзбек рақс санъатидаги ўрни ҳақида изоҳ беринг.

#### **Асосий адабиётлар:**

1. Авдеева Л.А. Из истории узбекской хореографии. Т., 1961
2. Танцевальное искусство Узбекистана. Т., 1973
3. Авдеева Л.А. Из истории узбекской национальной хореографии. Т., 1999
4. Каримова Р. Танцы ансамбля «Баҳор», Т., 1979
5. Каримова Р. Ферганский танец Т., 1973

#### IV. АМАЛИЙ МАШҒУЛОТ УЧУН МАТЕРИАЛЛАР

##### 1-амалий машғулот: Ёш хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда мушак оғирлигини билимдонлик билан ҳисобга олиб, дарс тузиш учун ҳаракатлар. (4 соат)

Оёқлар ҳолатлари 1. бешта очик оёқ; ҳолати: I, II, III, IV, V (классик раксиинг беш ҳолатига ўхшаш): Б)бешта тўғри шакл 2.Бешта тўғри оёқ ҳолати I тўғри- оёқлар ёнма-ён қуйилган ва кафтларининг ички томони билан бир-бирига тегиб туради; II тўғри - оёқлар кафт масофасида ёнма-ён қуйилган; 3 тўғри - оёқлар ёнма-ён қуйилган ва кафтларнинг ёнлари бир-бирига тегиб туради; бир оёқнинг товони бошқа оёқнинг кафти ўртасида; IV тўғри – оёқлар тўғри чизикда қуйилган: бир оёқ иккинчисига нисбатан бир кафт масофасида қуйилган; V тўғри - оёқлар тўғри чизикда қуйилган: бир оёқнинг кафти иккинчи оёқ кафтига тегиб туради. 3. Бешта эркин оёқ ҳолати: барча эркин ҳолатларда кафтлар тегишли очик ва тўғри вазиятлар орасидаги йўналишларда жойлашган. 4. Иккита ёпик оёқ ҳолати: I ёпик - оёқлар кафтлари ичкарига бурилган ва бир-бирига тегиб туради: II ёпик - кафтлар ичкарига бурилган ва оёқлар учлари орасидаги масофада қуйилган. Оёқларни тўғри вазиятда ҳолатдан ҳолатга ўтказиш: А ) *battement tendu*: В ) *battement tendu jete* В) оёқ кафтларини буриш билан. Асосий қўл ва оёқ ҳаракатларини назарияси ва услуби. Амалий машғулотларда тингловчилар ўқув модуллари доирасидаги ижодий топшириқлар билан боғлиқ асосида амалий ишларни бажарадилар.

Расмий ҳолатда товонлар биргаликда, оёқ учлари ёйик, гавда оғирлиги 2 оёқда.







Расмий ҳолатдан товонларни кўтариб ёнга озгина очилади. Гавда оғирлиги 2 оёқда.



1-ҳолатдан товон ўнг оёқ ўртасига қўйилади. Гавда оғирлиги 2 оёқда.

---

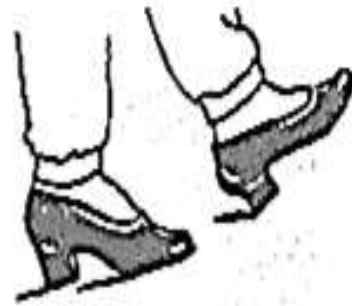
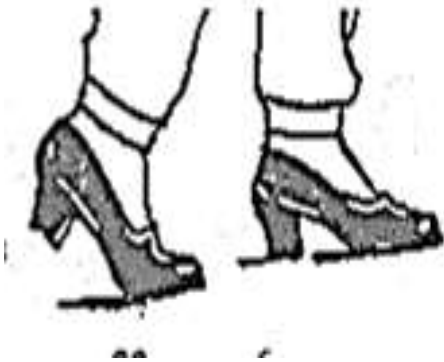


2-ҳолатдан чап оёқ учига ўтади товонни бурилади. Гавда оғирлиги ўнг оёқда.

3- ҳолатдан оёқ сирпаниб оёқ учига олдига қўйилади. Гавда оғирлиги ўнг оёқда.



4-хोलатдан оёқ учлари полга кўйилади ўнг оёқ ўзгармайди. Гавда оғирлиги 2 оёқда.



5-ҳолатдан

ўнг оёқ учига ўтади. Тизза букилган ҳолда. Чап оёқ ўзгармайди, гавда оғирлиги чап оёққа ўтади.

6-ҳолатдан ўнг оёқ тупиққа тушиб тиззалар тўғриланиб, чап оёқ товони кўтарилади, гавда оғирлиги ўнг оёққа ўтади.

## Қўл ҳолатлари

Қўллар вазиятлари ва ҳолатлари: А ) еттига ҳолат: 1 ва 3-ҳолатлар классик рақсдаги қўлларнинг 1 ва 3-ҳолатларига мос келади;

2-ҳолат классик рақсдаги қўлларнинг 2-ҳолатига мос келади, аммо кафтлар олдинга-юқорига бироз бурилган;

4-ҳолат - кафтлар белда, бош бармоқ орқада, бошқалари йиғилган ҳолатда олдинда;

5-ҳолат - қўллар кукракда чалмаштирилган, улар танага тегмайди: мушт қилиб йиғилган панжалар тирсакдан юқорироқда елка устига қўйилади, кафт пастга бурилган;

6-ҳолат йиғилган панжалар елкага тегиб туради, тирсаклар ёнларга чузилган, кафтлар бироз олдинга бурилган;

7-ҳолат - қўллар қўллар орқа томонга бел даражасида бир-бирининг устига қўйилган. Қўшимча ҳолат икки асосий ҳолат. Б) тайёргарлик ҳолати - қўллар эркин пастга туширилган:

1 -ҳолат - қўллар тирсакдан эркин, тайёргарлик ҳолати ва 2-ҳолат орасидаги баландликда ёнларга очилган, кафтлар бироз олдинга-юқорига бурилган;

2-ҳолат - тирсакдан эркин қўллар 2 ва 3-ҳолатлар орасидаги юқориликда ён томонларга очилган.

## **2-амалий машғулот: Комбинациялар яратиш принциплари ва уларнинг ўзига хослиги, ҳаракатларни тақсимлашнинг мусиқий безатилиши. (4 соат)**

Машқларда, оёқ мушаклари бир ва кўп томонлама, кадам ривожлантиради ва оёқ ўйинига, корпус, қўлларини ва бошини, ҳаракатларнинг мувофиқлаштириш ишлари олиб борилмоқда. Тизимли синфлар натижасида, кўрсаткич узайтириш касб сифатида, барқарорлик ишлаб чиқарилган, бўлғуси ижрочиси икки оёқ ва бир оёғини танасининг оғирлигига тўғри тақсимлашда иштирок этади.

Қуйидагича Эҳзерсис асосий вазифа ҳисобланади:

□ таёқ Ат - бошланғич таълим ва суяк-мушак аппарати иситиш, ҳаракатларнинг тест;

□ зал ўрталарида - ўрганиш ва космосда ҳаракатларнинг бажарилишини кўшимча қўллаб-қувватлаш ҳолда, бир апплуд (барқарорлиги) шакллантириш.

Барча машқлар икки йўналиш (ўнг, чап) синов бўлади. ҳаракат эмас, балки сифат жиҳатидан амалга оширилади.

Асосий турни бажаришда муҳими танани тўғри тик ҳолатни сақлай олишни кўзда тутиб, тана оғирлигининг иккала оёққа тент тақсимланишига эришишдир. Ярим ўтириш ижросида товонлар ердан узилмайди тўлик ўтириш ижросида эса товонлар узилади, (факат 11-очик шакл (позиция)дан ташқари.) кўтарилишда эса кайта ерга туширилади. Ўтириб туришлар халқ рақсларида нисбатан тезкор амалга оширилади, айникса бу тез ва кескин утириб туришларда классик рақслардан ажралиб туради. Аммо классик Плиедан фарқланувчи ягона ўзига хослик эмас.

Шаклдан-шаклга (позициядан-позицияга) ўтишлар бир неча усулда амалга оширилади: 1) Оёқ учи ёки товонларнинг ерда сирғалиши 2) Ерда тўпик билан сирғалиш *battemen tendu* 3) Сакраш (отиш, улоқтириш) *Jete Pique*

элементи ёрдамида («ковырялочка» «ёлочка» ва бошқа). Машқ турли халқ рақслари характери (хусусиятларида) ижро этилиши мумкин: русча, полякча, азарбайжонча, беларусча, лулилар ракси, испанча ва бошқалар усулида.

Машқлар жараёнига тана эгилиб-букилиши, чузилишлар, “ёлочка”, “қайчисимон” ва бошқа ҳаракалар қўшилиши мумкин. Муסיқа ўлчами 2/4 3/4 4/4 6/8. Машқлар тури: ярим ўтиришнинг секинлиги ва тезкорлиги, тўлиқ ўтириш секинлиги ва тезкорлиги, тўлиқ ўтиришнинг тиззаларни буриш билан, машқлар оёқ кафтининг ҳаракатчанлигини оширишни ривожлантиришга қаратилган. Ҳар қандай рақсда чиройли чўзилган оёқ билан қадам ташлаш ҳаракатнинг асосини ташкил этади. Тўғри чузилган оёқ учи, оёқни керакли баландликка кўтаришнинг имконидир ёки аниқ ва чиройли сирғанишни амалга оширишда айнан шу ҳаракатнинг муттасил машқлари натижасидир. Бу ҳолат (оёқ учининг текис, тўғри чузиши) мушакларга кучланишдан хабар беради, буғимларга эса чаққонлик ва ҳаракатчанликни.

**3-амалий машғулот: Классик рақс дарсини ўтказишнинг тузилиши. Зал ўртасида комбинацияларни тузишнинг асослари ва ўзига хосликлари. Кичик ва ўрта сакрашлар ижро техникалари. (2 соат)**

Ҳар бир мумтоз рақс дарс анъанавий ўқитувчи ва концертмастернинг камандаси билан бошланади. Мумтоз рақс ўқитувчиси ишида, дарснинг тўғри (режалаштириш) катта аҳамиятга эга. ҳаваскор хореографик жамоаси дарс классик рақс бўйича академик дарс билан ўхшашлик қурилган ва таёқ ва залда, АДАЖИО, Аллегро, хотин-қизлар синфда бармоқлари ва турли шакллардаги рақс ўртасида машқларда ҳаракатларнинг ўрганиш натижасида илмий педагогика асосида қурилган ва қуйидаги тартибда содир бўлади:

- Плиэс мушакларни ва оёқлари сигментлеринин ишлаб чиқади;
- Баттементс Тендус, БатТементс Тендус ЖЕТЕС - поёздлар жазо, оёқлари, фаол кичик ва катта мушак барча гуруҳлар жалб этилади;
- Ронд де хот селлинг қисм Рамзий маънода - оғриётган ифодали ҳаракат ривожлантириш;
- Баттементс Фоундус ёки Баттементс СОУТЕНУС - ўтириб туриш ва эгилувчанлик юмшоқлик бўлса Жумпинг зарур ишлаб чиқади;
- Баттементс фраппес, Доубле фраппес - фаол, ўткир, кучли оёқ ишлашини ишлаб чиқаради;
- Ронд де хот селлинг ЭН Л, ҲАВО - тизза ҳаракат ишлаб чиқади;
- Петитс Баттементс - оёқ пастки қисмида тез ва бепул эгалик ишлаб чиқаради
- Баттементс Девелоппес, Релеве Лентс, Гранд Баттементс ЖЕТЕС - бир кадам, сон куч ривожланади.

**Battement tendu**

Ҳаракат оёқ кафтининг оёқ учидан утиши билан бажарилади, бунда иккала оёқ тиззалари чўзилган бўлади. Машқларнинг вариантлари ижро этиладиги улар асосий ҳаракат билан бошқаларни ўз ичига олади – ишлаётган оёқнинг икки карра ерга уриш билан; ишлаётган оёқ билан ярим айланада оёқ учидан товонга ўтказиш ва қайтиш, бошқа ҳолатлар машқлар хусусияти характери аниқ кескинدير. Ҳаракатни амалга оширишда ишлаётган оёқ учи ердан узилмаслиги керак, бу эса барча буғимларни максимал чузиш йўли билан эгалланади. Машқлар ҳар қандай халқ рақсларидаги хусусият (характери)ига кўра очик (ошкора) ва тўғри шакл (позиция)ларда ижро

этилади: русча, молдованча, ва бошқалар. Шу рақс элементлари асосида ҳаракатлар машқларни хусусиятига кўра танланади. Очиқ шакл (позиция)даги ҳаракатлар классик рақснинг *battement tendus* асосида ижро этилади (оёқни оёқ учига чиқариш ва дастлабки ҳолатга қайтиш. Мусиқий ўлчам 2/4, 6/8.

Машқлар тури: оёқни-оёқ учидан товонга ўтказиш ва аксини бажариш, иккала оёқни бир-бирига уриб ярим ўтиришда бажариш, оёқни дастлабки ҳолатга ярим ўтиришдан қайтишида, юқоридаги ярим ўтиришнинг икки марталик бажарилиши, ишлаётган оёқни уриш билан. Таянч оёқнинг товонини кўтарган ҳолда ишланаётган оёқда шал (позиция)га қайтиш, оёқ кафтини очиш (разварот) ва чузиш. 2. Кичик отишлар (*Battement tendu jete*) Бу ҳаракат тупик-товон (голеностопного) букилишни мустаҳкамлаш ва ривожлантириш мақсадига эга. Бу бўлим машқлари тўпик товон ва тизза буғимларининг, болдир мушакларининг, оёқ кафти мушакларининг, ахиллес пайларининг ҳаракатчанлигини оширади, мустаҳкамлайди. 25-30 га отиладиган оёқ отиш бажарилишида янги мураккабликни яратади, оёқ чўзилган ҳолидаги отиш машқларини бажариш мураккаблиги ошади, шу билан бирга кейинги бажариладиган машқлар мураккаблигини ҳам оширади. Ярим ўтириш ҳаракати ижросининг бажарилишида таянч оёқнинг товони ишга тушади. Отиш вақтида у ерга туширилади, ва шакл (позиция)га қайтиш онда (в момент) ярим бармоқларга ўтади. Кичик отишлар кескин аниқ, ишлаётган оёқнинг ҳавода бир оз ушланиши билан ижро этилади. IVдан бажариладигани, очиқ шакл (позиция)ларда олдинга, ёнга, орқага, 1-тўғри шакл (позиция)да олдинга ва ёнга этиб бажарилади. Шунингдек кичик 24 отишларни ихтиёрий танлаган ҳолда турли томонларга йуналтирса бўлади, таянч оёқ чузилган ҳолатида ёки ярим ўтиришда ҳам. Комбинациялар турли машқлардан таркиб топади, шунингдек халқ рақсларининг “верёвочка” “маталочка” ва бошқалар каби ҳаракатлар ва элементлар уйғунлигида бажариш мумкин. Машқлар ҳар қандай халқ рақси хусусияти (характери)да бажарилади: русча, беларусча, молдованча ва ҳоказолар. Мусиқий ўлчам 2/4 3/4 6/8.



#### **4-амалий машғулот: Классик рақсини турли хил кўрсатиб берувчи воситалари. Эркаклар ва аёлларда кичик ва ўрта сакрашларнинг ўзига хосликлари. Оёқ учида бажараладиган ҳаракатлар.(4 соат)**

Классик рақс ҳолатига кўра, улар раққоса жасади ёзувлар деб аталган бир оёғини мувозанат ҳолатда ҳам бўлган пайтида ҳаракатда тўхтатиш, тушуниш. Бу вақтда, бошқа оёқ (иш) четга ёки орқага, олдинга ҳимояланган бўлади. Жумпинг классик рақс энг қийин қисми ҳисобланади.

Сакраб учиб ўтиш - акробатика. қийинчилик раққоса юқорида мумкин.



Савдо ёки ҳаво айланиш ҳар қандай амалга, сакраб, деб эмас, балки у катта қулайлик, эластиклиги ва музикалито билан эканлигини, унинг қаҳрамони ҳиссий ҳолатини кўрсатади. Ўтиш бирикмалар учун ўрнатилган барча кадам бирикмаси кичик ва катта турфа хил сакраш иборат бўлса ҳам, жумла охиригача сакраниб қолади. музикаий кўрсаткич сакраб турли белги таъкидлаш лозим, чунки музика безак, бу ерда

муҳим рол ўйнайди.

- икки оёқ кириб икки оёқ сакраб-сакраб;
- бир оёғини учун икки оёқ отлар;
- бир оёғини сакраш, бошқа оёғига бир оёғинидан;
- жумпинг шу оёғига бири билан;
- жумпинг;

Ўтиш рақс, бунинг учун зарур сифатини беради: шароит, қулайлик, ва шунинг учун у муҳим таркибий қисми ҳисобланади. Дастлабки қисқа ўтириб туриш билан оёқлари бир бепул ҳолатига билан амалга оширилади текширилади сакраш баландлиги. Жумпинг кетма-кет бир неча марта амалга оширилади. Дикқат асосий тендону, қаватдан матбуот кучи ва кўниш юмшоқлик эластиклиги қаратилади. сакраш пайтида, у бармоқларини пастга тортинг керак бўлади.

Жумпинг позлар тузилганда юқорига сакраш ва тежаш эластик маҳорат юқори ва - сакраш учун, сифатли хореография йилда муддатли Баллон (цилиндрли) кўрсатилган.

Сакраш баландлиги хусусан, тананинг барча қисмлари ишида мушаклар, мустаҳкамлик кучига боғлиқ, ва, бўғимларнинг флехорс ва экстансёрлерине: кестириб, тизза, билаги, оёқлари ва бармоқлари, уларнинг ҳаракатчанлик.

## V. КЕЙСЛАР БАНКИ

### “Кейс-стади” методи



1. Ўқув –услугий материалларни ўзлаштириш
2. Рақсинг ёзма таҳлили.
3. Комбинация ва этюдларлар тузиш ва уларнинг таҳлили учун маълумот қидириш.
4. Комбинация ва этюдлар учун мусиқа қидириш.
5. Комбинация ва этюдлар учун ҳаракатлар қидириш .
6. Сакраш ва рақслар комбинациялари яратиш.
7. Комбинацияларни ёзма равишда мустаҳкамлаш.
8. Комбинация ва этюдларни ёзма ҳамда видео равишда мустаҳкамлаш

## VI. ГЛОССАРИЙ

№	русский	узбекский	английский	значение
1.	Композиция	Композиция	Composition	Совокупность элементов, составляющих целостное хореографическое произведение
2.	Хореография	Хореография	Choreography	Искусство танца
3.	Ключ	Калит	Key	Движение- заключение музыкальной части
4.	Фольклорный танец		National folklore dance	Вид народного танцевального творчества, созданный народом, распространенный в быту.
5.	Сценический танец	Сахнавий	Scenic dance	Один из основных видов хореографического искусства, предназначенный для зрителей и предполагающий создание хореографического образа на сцене.
6.	Характер	Феъл	Character	Выражение национальных особенностей через пластику движений
7.	Стиль	Услуб	Style	Специфика танцевальных движений определенной школы
8.	Манера	Усул	Manner	Специфика исполнения танца
9.	Лексика	Харакатлар тўплами	Lexis	Набор танцевальных движений
10.	Выразительность	Ифодали	Expression	Передача внутреннего состояния в пластической форме
11.	Кульминация	Авж	Culmination	Наивысшая точка действия.
12.	Синкопа	Ритмларни бир бирига тугри келмаслиги	Syncope	Несовпадение ритмических и метрических долей.
13.	«Молоточки»	Бир оёкда сакраш	Foot hammer	Подскоки на опорной ноге с ударами полупальцами работающей ноги в пол .
14.	Ракурс	Гавда холати	Angle	точка зрения из центра зрительного зала на исполнителя
15.	«Хлопушки»	Эркактларларни оёгига ёнига уриб ритм ва карсак чалиши	“Claping”	Элементы мужской пляски с хлопками и ударами
16.	“Гармошка”	Оёк учларини ва товонни бир бири бн	“Bellows “	Продвижение в сторону путем перевода стоп из закрытого положения в открытое

		навбат билан бирлашиши		
17.	«Припадание»	Ёнга оёк учидан бутун ташлаб оёк оркасида тупика куйилиши	Limp step	Ход с прихрамыванием (падением)
18.	Выворотность		Unscrew pose	Открытое положение стоп и коленей.
19.	Приставной шаг	Ишчи оёкнинг олдига ёнга кадам ташлаши	Approaching step	шаг с приставкой.
20.	Переменный шаг	уфори	Posing step	Три последовательных шага с небольшим акцентом на первом шаге.
21.	"Галоп»	Ёнга сакрашли харакат	“galop”	боковой приставной шаг с подскоком.
22.	Народно-сценический танец	Ракс тури	National scenic dance	Вид сценического танца, предполагающий худож. синтез элементов нар. хореографии на основе классического танца.
23.	Характерный танец	Ракс тури	Character dance	Вид сценического народного танца, обработанного в соответствии с канонами классического танца.
24.	Притоп	Оёкни полга уриш	Drub	Три (или два) удара стопами по полу
25.	Моталочка	Раксадаги холат	“Motalochka”	Движение русского, белорусского танца
26.	Ковырялочка	Украин ракс элементи	“Koviryalochka	Подскоки с опусканием ноги на носок и затем на пятку.
27.	«Голубец»	Таянч оёкда сакраш	“golubetc”	Подбивка стопой опорной ноги стопы работающей ноги

## **VII. АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ**

### **I. Ўзбекистон Республикаси Президентининг асарлари**

1. Мирзиёев Ш.М. Буюк келажакимизни мард ва олижаноб халқимиз билан бирга курашимиз. – Т.: “Ўзбекистон”, 2017. – 488 б.
2. Мирзиёев Ш.М. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга кўтарамиз. 1-жилд. – Т.: “Ўзбекистон”, 2017. – 592 б.
3. Мирзиёев Ш.М. Халқимизнинг розилиги бизнинг фаолиятимизга берилган энг олий баҳодир. 2-жилд. Т.: “Ўзбекистон”, 2018. – 507 б.
4. Мирзиёев Ш.М. Нияти улуғ халқнинг иши ҳам улуғ, ҳаёти ёруғ ва келажак фаёвон бўлади. 3-жилд.– Т.: “Ўзбекистон”, 2019. – 400 б.
5. Мирзиёев Ш.М. Миллий тикланишдан – миллий юксалиш сари. 4-жилд.– Т.: “Ўзбекистон”, 2020. – 400 б.

### **II. Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар**

6. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. – Т.: Ўзбекистон, 2018.
7. Ўзбекистон Республикасининг 2020 йил 23 сентябрда қабул қилинган “Таълим тўғрисида”ги ЎРҚ-637-сонли Қонуни.
8. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2015 йил 12 июнь “Олий таълим муассасаларининг раҳбар ва педагог кадрларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-4732-сонли Фармони.
9. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февраль “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги 4947-сонли Фармони.
10. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 20 апрель “Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-2909-сонли Қарори.
11. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 28 августдаги “Ўзбекистон Республикасида маданият ва санъат соҳасини инновацион ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида” ги ПҚ-3920-сон Қарори.
12. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 19 декабрдаги “Маданий мерос объектларини муҳофаза қилиш тўғрисидаги ПҚ-4068-сон Қарори.
13. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 4 февральдаги “Миллий рақс санъатини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида” ги ПҚ-4584-сон Қарори.
14. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 21 сентябрь “2019-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини инновацион

ривожлантириш стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5544-сонли Фармони.

15. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 27 май “Ўзбекистон Республикасида коррупцияга қарши курашиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-5729-сон Фармони.

16. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 27 август “Олий таълим муассасалари раҳбар ва педагог кадрларининг узлуксиз малакасини ошириш тизимини жорий этиш тўғрисида”ги ПФ-5789-сонли [Фармони](#).

17. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 8 октябрь “Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5847-сонли [Фармони](#).

18. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 29 октябрь “Илм-фанни 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-6097-сонли [Фармони](#).

19. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг 2020 йил 25 январдаги Олий Мажлисга Мурожаатномаси.

20. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 23 сентябрь “Олий таълим муассасалари раҳбар ва педагог кадрларининг малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги 797-сонли Қарори.

### **Ш. Махсус адабиётлар**

1. Ишмухамедов Р.Ж., Юлдашев М. Таълим ва тарбияда инновацион педагогик технологиялар.– Т.: “Нихол” нашриёти, 2013, 2016.–279б.

2. Креативная педагогика. Методология, теория, практика. / под. ред. Попова В.В., Круглова Ю.Г.-3-е изд.–М.: “БИНОМ. Лаборатория знаний”, 2012.–319 с.

3. Каримова В.А., Зайнутдинова М.Б. Информационные системы.- Т.: Aloqachi, 2017.- 256 стр.

4. Информационные технологии в педагогическом образовании / Киселев Г.М., Бочкова Р.В. - 2-е изд., перераб. и доп. - М.: Дашков и К, 2018. - 304 с.

5. Natalie Denmeade. Gamification with Moodle. Packt Publishing - ebooks Account 2015. - 134 pp.

6. Paul Kim. Massive Open Online Courses: The MOOC Revolution. Routledge; 1 edition 2014. - 176 pp.

7. William Rice. Moodle E-Learning Course Development - Third Edition. Packt Publishing - ebooks Account; 3 edition 2015. - 350 pp.

8. English for academics. Cambridge University Press and British Council Russia, 2014. Book 1,2.
9. Karimova V.A., Zaynutdinova M.B., Nazirova E.Sh., Sadikova Sh.Sh. Tizimli tahlil asoslari.– T.: “O’zbekiston faylasuflar milliy jamiyati nashriyoti”, 2014. –192 b.
10. Yusupbekov N.R., Aliev R.A., Aliev R.R., Yusupbekov A.N. Boshqarishning intellectual tizimlari va qaror qabul qilish. –Toshkent: “O’zbekiston milliy ensiklopediyasi” DIN, 2015. -572b.
11. Алекидзе Г. Школа балетмейстера. Учебная литература. – М.; 2018
12. Березкин В. Искусство сценографии мирового театра. Россия “ЛКИ” 2011г
13. Досметова Р., Абрайкулова Н. Рақс. Ўқув қўлланма. –Т.; Баркамол файс медиа. 2018 -76 б.
14. Вашкевич Н.Н. История хореографии всех веков и народов. Учебная литература. – М., “Музыка”. 2009.
15. Досметова Р. Абрайкулова Н. Рақс. Дарслик -Т.: Баркамол файс медиа, 2017. -160 бет.
16. Искандарова Р.Р.Классический танец. Учебное пособие.- Ташкент, Изд.“ Навруз”, 2017, 220 с.
17. Martina Freytag. “Chorleitung - effizient und lebensnah”. Gustav Boss Verlag. Кассел, Германия, 2011.
18. Carla Stalling Walter. Arts Management: an entrepreneurial approach. USA. Routledge. 2015. 459 p.
19. Когоутек Ц. Техника композиции в музыке XX века –М., “Музыка”. 2015.
20. Усмонов Ш.Й. “Саҳна ҳаракати ва жанги” ўқув қўлланма. –Т.; 2014 й.
21. Исмоилов А.Ф., Усмонов Ш.Й., Исмоилов Д.А “Саҳна ҳаракати ва жанги” дарслик. –Т.; “ЎЗДСМИ нашриёти”. 2015. 116 б.
22. J. Chenard., The Michael Chekhov Technique: In The Classroom and On Stage – Virginia Commonwealth University. 2010 у.
23. Фазлиева З. К. Ўзбек рақсини ўрганиш услубиёти “Фаргона мактаби” Электрон ўқув қўлланма. 2018 й.
24. Раҳимов.А Саҳна сирлари мунаққид нигоҳида Тошкент “Турон замин зиё”. 2016 й

### **I. Электрон таълим ресурслари**

25. [www.ziyonet.uz](http://www.ziyonet.uz)
26. [www.edu.uz](http://www.edu.uz)
27. [www.infocom.uz](http://www.infocom.uz)
28. [www.learnenglishkids.britishcouncil.org/en/](http://www.learnenglishkids.britishcouncil.org/en/)
29. [www.learnenglishteens.britishcouncil.org/](http://www.learnenglishteens.britishcouncil.org/)

30. [www.learnenglish.britishcouncil.org/en/](http://www.learnenglish.britishcouncil.org/en/)
31. [www.gov.uz](http://www.gov.uz)
32. [www.dsmi.uz](http://www.dsmi.uz)
33. [www.dsmimarkaz.uz](http://www.dsmimarkaz.uz)
34. [www.unesco.org/culture/ich](http://www.unesco.org/culture/ich)
35. [www.ichcap.org](http://www.ichcap.org)
36. [www.nmm.uz](http://www.nmm.uz)
37. [www.natlib.uz](http://www.natlib.uz)